

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ' ΤΕΥΧΟΣ 78° ΙΟΥΛΙΟΣ 2023

Το Ξηροκάμπι
Περίοδος Α΄ 1966-1977

Η ΦΑΡΙΣ
Περίοδος Β΄ 1979-1981
Περίοδος Γ΄ 1992-2001
Περίοδος Δ΄ 2002-

ΙΔΡΥΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΦΑΡΙΔΟΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΤΙΚΗ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΞΗΡΟΚΑΜΠΙΟΥ ΔΗΜΟΥ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ με το διακριτικό τίτλο «ΕΡΑΣΙΝΟΣ Α.ΜΗ.Κ.Ε.», που εδρεύει στο Ξηροκάμπι και εκπροσωπείται νόμιμα. Α.Φ.Μ: 996871802, Δ.Ο.Υ: ΣΠΑΡΤΗΣ

Συντακτική επιτροπή: Γ. Θ. Καλκάνης, Θ. Σ. Κατσουλάκος, Π. Η. Κορμηνός, Ι. Π. Κονίδης
Επιμελητής έκδοσης: Θεόδ. Σ. Κατσουλάκος, Συρακουσών 101, Αθήνα, τηλ. 210 25 15 864

Όλα τα τεύχη / φύλλα έχουν αναρτηθεί ψηφιοποιημένα στους διαδικτυακούς τόπους: <http://efaris.gr> και <http://micro-kosmos.uoa.gr> (→ η Φάρις

Τα άρθρα προς δημοσίευση να αποστέλλονται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: dthkats@gmail.com

Περιεχόμενα:

Εκ της Φάριδος, Σκαλίζοντας το αρχείο του περιοδικού	3
Χριστίνας Δ. Κουτσοδημήτρη, Της Αναλήψεως.....	3
Ελπινίκης Π. Παλακωνταντίνου, Συνήθειες κατά την ημέρα της Αναλήψεως	3
Σταύρου Θ. Καλκάνη, Συνήθειες την ημέρα της Αναλήψεως.....	4
Παναγιώτας Κ. Λαμπράκου, Της Αναλήψεως	4
Μαρίας Η. Λαμπράκου, Συνήθειες κατά την ημέρα της Αναλήψεως	4
Αμαλίας Ν. Σταρόγιαννη, Έθιμα την ημέρα της Πεντηκοστής	4
Γεωργίου Κων. Χίου - Χαρτουλάρου, Συνήθειες την ημέρα της Αναλήψεως	5
Βασιλικής Δ. Ηλιοπούλου, Της Αναλήψεως.....	5
Λάουρας - Ειρήνης Δ. Ορφανάκου, Της Αναλήψεως	5
Ευτυχίας Δ. Λαμπριανάκου, Της Αναλήψεως.....	5
... Παπαδάκου – ... Λιακάκου, Συνήθειες κατά την ημέρα της Αναλήψεως και της Πεντηκοστής	6
Αωνόμου, Της Αναλήψεως	6
Αωνόμου, Της Αναλήψεως και της Πεντηκοστής.....	6
Παναγιώτη Κ. Κούρταλη, Γλωσσική καταγωγή και σημασία τεσσάρων λέξεων στον Κώδικα του Μοναστηριού της Γόλας.....	7
Γεωργίου Θεοφ. Καλκάνη, Οι Πύργοι των χωριών της Βαρδούνιας το 21	8
Ιωάννη Π. Κονίδη, Όταν οι ειδικοί αποφαινόνται.....	14
Εκ της Φάριδος, Η ΕΤ3 (και) στο Ξηροκάμπι.....	15
Παναγιώτη Δ. Χριστοφίλακου, Τα Ανώγεια στο έργο του Φώτη Κόντογλου.....	16
Γεωργίου Κων. Χίου - Χαρτουλάρου, Η Πλατεία / Αγορά του Ξηροκαμπίου στις περιόδους 1940–1944 και 1945–2023 (1ο μέρος).....	19
Χαρίλαου Ευαγ. Κυριακάκου, Ποντιακή λύρα στο Ξηροκάμπι	23
Γεωργίας Θεοδ. Τάρταρη, Φτιάχνοντας χυλοπίτες στα σπίτια μας.....	24
Παναγιώτη Γεωργ. Ρηγάκου, Τα εκατόχρονα του Αη-Γιώργη των Γοράνων	26
Εκ της Φάριδος, Με αναφορές στον τόπο μας ο Διαγωνισμός «Αριστοτέλης» 2023.....	28
Εκ της Φάριδος, Η Φάρις στη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου.....	30
Παναγιώτη Γ. Λαμπρινού, Ο καιρός στα χωριά μας	31
Θεοφάνη Γ. Καλκάνη, Τρεις παλαιές ιστορίες ανταλλακτικής οικονομίας.....	32
Εκ της Φάριδος, Η ελιά και το ελαιόλαδο υπό την επιστημονική έρευνα.....	33
Παναγιώτη Δ. Χριστοφίλακου, Τα γλέντια του Μάη Θανάση και της Αγιά Τριάδας	34
Στράτη Α. Σολωμού, Μια κομικοτραγική ιστορία	35
Του Αγοραίου, Ιωάννη Π. Νικολακάκου, Της Αγοράς.....	36
Συνδρομές.....	36
Τάσου Κ. Φραγκή, Από το Σπαρτιατικό Ημερολόγιο του 1900.....	37
Εκ της Φάριδος, Η –άλλη– εφημερίδα του χωριού, ο «Χωρικός»	45
Βιβής Ξ. Κωτσιοπούλου, Τα νέα μας	46

Εξώφυλλο: Η Παναγίτσα της Κουμουστάς, 13^{ος}–14^{ος} αι. Στο βάθος ο Μύτικας (φωτ. π. Γεώργιος Λάτσης)

Εκ της Φάριδος
Σκαλίζοντας το αρχείο του περιοδικού

Σκαλίζοντας το αρχείο του περιοδικού, βρήκαμε σε έναν φάκελο κείμενα μαθητών του Γυμνασίου Ξηροκαμπίου με καταγραφή λαογραφικού υλικού από την περιοχή, που έγινε πριν από πενήντα και πλέον χρόνια, και προχωράμε στη δημοσίευσή τους. Οι τότε μαθητές άντλησαν τις πληροφορίες που παραθέτουν από ηλικιωμένους συγχωριανούς τους, των οποίων οι μνήμες μέσω των αφηγήσεων των προγόνων τους (προφορική παράδοση) έφταναν στους προηγούμενους αιώνες. Δύο από αυτές δεν φέρουν όνομα. Αν στο μέλλον βρούμε ποιοι τις έγραψαν, θα το συμπληρώσουμε.

Χριστίνας Δ. Κουτσοδημήτρη
Της Αναλήψεως

Την ημέρα αυτή ταΐζουν τις γίδες το πρωί με σαράντα λογιών χορτάρι. Το βράδυ πίνουν γάλα από μαύρη γίδα και κόβουν την τελευταία κουλούρα του Πάσχα. Σηκώνονται το πρωί και νίβονται με δροσιά και κόβουν χαμομήλι πριν βγει ο ήλιος. Μαζεύουν διάφορα βοτανικά και φτιάχνουν φάρμακα, όπως τον μπάλσαμο και άλλα πολλά. Και τα φίδια περπατάνε όρθια εκείνη την ημέρα.

Και μαζεύουν από σαράντα ρεύματα νερά. Κάνουν το πρώτο μπάνιο και μετά δεν κοιτούν αυτή την ημέρα τη θάλασσα και έτσι πιστεύουν ό,τι αρρώστια κι αν έχουν τούς περνάει. Τρώνε και άπλυτες σαρδέλες.

Ελπινίκης Π. Παπακωνσταντίνου
Συνήθειες κατά την ημέρα της Αναλήψεως

Την ημέρα της Αναλήψεως οι κάτοικοι του Ξηροκαμπίου και των γύρω χωριών πηγαίνουν να γιορτάσουν την Ανάληψη του Κυρίου σ' ένα εκκλησάκι, τον Αγιο-Σπυρίδωνα, το οποίο βρίσκεται σε έναν καταπράσινο λόφο έξω από το Ξηροκάμπι. Μετά τη λειτουργία ο κόσμος τρώει και χαίρεται τη φύση.

Οι γυναίκες μαζεύουν χαμομήλι. Το θεωρούν ως ιερό και πως κάνει καλά τους αρρώστους. Μαζεύουν ακόμα και ένα άλλο χορτάρι, το οποίο το λένε βάλσαμο. Είναι κιτρινωπό. Από αυτό κόβουν τα λουλούδια του και τα βάζουν σε ένα μπουκαλάκι. Μετά ρίχνουν λάδι και το κρεμούν σε μέρος που να το χτυπά ο ήλιος. Μετά από λίγο καιρό το χορτάρι λιώνει και ενώνεται με το λάδι. Παίρνει ένα χρώμα κοκκινωπό. Τότε το ξεκρεμούν και το βάζουν στο εικονοστάσι. Και, όταν το χρειαστούν, το βάζουν σε πληγές που τις θεραπεύει.

Κόβουν ακόμα και την κουλούρα που είχαν βαστήξει από το Πάσχα και την τρώνε με γάλα από μαύρη γίδα.

Σταύρου Θ. Καλκάνη
Συνήθειες την ημέρα της Αναλήψεως

Αυτήν την ημέρα θεωρούν τα χόρτα για σταύρωμα, γι' αυτό αφήνουν τα πρόβατα και τις γίδες να βόσκουν και το βράδυ αρμέγουν το γάλα και τρώνε όλοι. Όσοι δεν έχουν τους δανείζουν οι δικοί τους.

Την ημέρα αυτή επίσης έχουν τη συνήθεια να τρώνε την γλώσσα του γουρουνιού που την είχαν κρατήσει στο βυτινάρι από τον Γενάρη που 'σφαξαν το γουρούνι δια να την φάνε της Αναλήψεως μαζί με το γάλα.

Της Αναλήψεως είχαν για σταύρωμα το γάλα της λάγιας προβατίνας και της ρούσας γίδας.

Παναγιώτας Κ. Λαμπράκου
Της Αναλήψεως

Με το χάραμα πάνε και μαζεύουν χαμομήλι και το έχουν για σταύρωμα. Επίσης, μαζεύουνε διάφορα χορτάρια και τα έχουν για βότανα. Ακόμα μαζεύουν και ξεκορφυλάντι. Τα πρόβατα εκείνη την ημέρα τα γυρίζουνε σ' όλο τον κάμπο για να φάνε όλα τα βότανα. Το βράδυ πίνουν το γάλα της ρούσας γίδας και της λάγιας προβατίνας, που τις έχουν για σταύρωμα στη στάνη.

Μαρίας Η. Λαμπράκου
Συνήθειες κατά την ημέρα της Αναλήψεως

Τα παλαιότερα χρόνια – γιατί τώρα κοντεύουν αυτά να ξεχαστούν – οι γυναίκες σηκωνόντουσαν το πρωί της Αναλήψεως, πριν βγει ο ήλιος, και πήγαιναν να μαζέψουν στον γειτονικό λόφο βότανα. Μάζευαν χαμομήλι γιατί το χαμομήλι, καθώς και όλα τα άλλα χορτάρια, θεωρείτο εκείνη την ημέρα αγιασμένο. Μια ρίζα βάρβαρο για τον βήχα και μια ρίζα μεγάλο βοτάνι για όλες τις αρρώστιες και λάχανα. Επίσης, όλοι έπιναν γάλα για φάρμακο γιατί νόμιζαν ότι οι γίδες έτρωγαν τα σαράντα βότανα. Μαζί με όλα τα άλλα φαγητά στο τραπέζι έπρεπε να υπάρχουν και λάχανα, βότανα δηλαδή.

Αμαλίας Ν. Σταρόγιαννη
Έθιμα την ημέρα της Πεντηκοστής

Την ημέρα αυτή μαζεύουν χαμομήλι και άλλα άγρια βότανα για φάρμακα. Τρώνε βακαλάο με τις πρώτες πατάτες. Πίνουν γάλα από μαύρη πρόβατα γιατί το θεωρούν φάρμακο.

Γεωργίου Κων. Χίου - Χαρτουλάρου
Συνήθειες την ημέρα της Αναλήψεως

Την ημέρα της Αναλήψεως βγαίνουν οι γυναίκες στα χωράφια και μαζεύουν το χαμομήλι. Επίσης υπάρχει η συνήθεια να μαζεύουν οι γυναίκες σαράντα διαφορετικά λουλούδια και να φτιάχνουν ένα φάρμακο γιαιτρικό, το βάλσαμο.

Βασιλικής Δ. Ηλιοπούλου
Της Αναλήψεως

Κατά την ημέρα της Αναλήψεως οι άνθρωποι διατηρούσαν μερικές συνήθειες. Το πρωί, ακέντριγος ο ήλιος, μάζευαν χαμομήλι, το οποίο θεωρούσαν φάρμακο. Ακόμα και πολλά βότανα, τα οποία έχουν ως φάρμακο. Κάνουν το πρώτο μπάνιο, μαζεύουν σαράντα κύματα. Πλένουν τα ρούχα τους στην θάλασσα. Επίσης, τρώνε βακαλάο με φρέσκες πατάτες. Και πίνουν και γάλα.

Την ημέρα του Αγίου Πνεύματος οι άνθρωποι πήγαιναν στην εκκλησία και μετά πήγαιναν για να θερίσουν σιτάρι, δηλαδή εκείνη την ημέρα άρχιζαν και το βράδυ έκαναν γλέντι.

Λάουρας - Ειρήνης Δ. Ορφανάκου
Της Αναλήψεως

Της Αναλήψεως κάνουν το πρώτο μπάνιο, τρώνε μπακαλάο μαζί με τις πρώτες πατάτες. Όλος ο κόσμος μαζεύει χαμομήλι. Από τη θάλασσα μαζεύουν σαράντα κύματα. Πλένουν τα ρούχα τους μέσα στα ύδατα της θάλασσας. Μαζεύουν πολλά βότανα, τα οποία κάνουν φάρμακα. Τρώνε άπλυτες σαρδέλες. Μαζεύουν ένα λουλούδι που λέγεται βάλσαμο και είναι θεραπευτικό. Πίνουν γάλα από τις κατσίκες γιατί λένε πως έφαγαν από σαράντα βότανα και είναι φάρμακο.

Ευτυχίας Δ. Λαμπριανάκου
Της Αναλήψεως

Της Αναλήψεως πηγαίνουν, πριν βγει ο ήλιος, να μαζέψουν χαμομήλι για το έχουν όλο τον χρόνο. Μαζεύουν και άλλα Βοτάνια απ' τα χωράφια μας, βάλσαμο και νομίζουν ότι έχουν θεραπευτικές ιδιότητες.

Παλιότερα της Αναλήψεως μαζεύανε στάχνα χλωρά. Τα καμαλάγανε στη φωτιά και κατόπιν τα τρίβανε στο κόσκινο για να βγούνε τα άγανα. Τα καθαρισμένα χλωρά σπυριά του σταριού τα έβραζαν με γάλα από κατσίκες και το έπιναν για σταύρωμα. Και νομίζανε ότι το γάλα ήταν καλό για την υγεία τους διότι οι κατσίκες τρώγανε τα χορτάρια, που ήταν φάρμακο.

Της Αναλήψεως τρώνε βακαλάο με πατάτες. Μαζεύουν νερό από σαράντα κύματα της θάλασσας.

..... Παπαδάκου – Λιακάκου

Συνήθειες κατά την ημέρα της Αναλήψεως και της Πεντηκοστής

Την ημέρα της Αναλήψεως υπάρχει συνήθεια να τρώνε γάλα από ρούσα γίδα και από λάγια προβατίνα. Τρώνε και λειψά πράγματα, χυλοπίτες, μακαρόνια, για να μην τους πονάει το κεφάλι τους. Κόβουνε και την κουλούρα της Λαμπρής και την τρώνε με γάλα.

Της Πεντηκοστής το Σάββατο λέγεται του Ρουσαλή το Σάββατο. Λένε ότι από την Λαμπρή είναι οι ψυχές ελεύθερες και την Πεντηκοστή που ο παπάς διαβάζει για τους πεθαμένους κάθε ψυχή κατατάσσεται στη θέση της. Και την ημέρα αυτή βράζουμε στάρι και πάμε στην εκκλησία και πρόσφορα.

Ανωνύμου

Της Αναλήψεως

Της Αναλήψεως οι νοικοκυρές βγαίνουν και μαζεύουν χαμομήλι και σαράντα λογιών λουλούδια. Τα ξεραίνουν και τα έχουν όλο τον χρόνο για φάρμακο.

Ο κόσμος στο σπίτι του τρώγει το πρώτο φαγητό. Είναι κρέας. Το άλλο είναι λειψό. Και το βράδυ πίνουν γάλα διότι οι κατσίκες τρώνουν από όλη τη χλόη της γης, η οποία αυτή την ημέρα είναι φάρμακο.

Μαζεύουν ένα λουλούδι που το λένε βάλσαμο. Το αφήνουν στο λάδι σαράντα ημέρες και το βάζουν στον ήλιο να μαραθεί. Το χρησιμοποιούν για φάρμακο.

Ανωνύμου

Της Αναλήψεως και της Πεντηκοστής

Της Αναλήψεως το χάραμα μαζεύουν χαμομήλι γιατί είναι σταύρωμα. Τη μέρα αυτή όλα τα χόρτα της γης είναι βότανα. Γυρίζουν οι τσοπάνηδες τα πρόβατα παντού να φάνε χόρτα. Το γάλα το έχουνε για πιόμα και για γιαούρτι. Δεν γίνεται τυροκομειό αυτή τη βραδιά. Συνήθως πίνουν γάλα από ρούσα γίδα και από λάγια προβατίνα. Ακόμη μαζεύουν κληματόφυλλα.

Την Πεντηκοστή φτιάχνουν σιτάρι διότι είναι του Ρουσαλιού το Σάββατο. Αυτή την ημέρα πηγαίνουν οι ψυχές στις θέσεις τους διότι κατά τις αντιλήψεις των ανθρώπων είχαν φύγει κατά το διάστημα του Πάσχα. Έτσι, οι ψυχές που θα γυρίσουν πάλι στην Κόλαση κλαίνε.

Παναγιώτη Κ. Κούρταλη

Γλωσσική καταγωγή και σημασία τεσσάρων λέξεων στον Κώδικα του Μοναστηριού της Γόλας

Στις αρχές του έτους 2022 ο σεβαστός και αγαπητός μας καθηγητής κύριος Θεόδωρος Σ. Κατσουλάκος εξέδωσε σ' έναν κομψό και καλαίσθητο τόμο 160 σελίδων τον Κώδικα του μοναστηριού της Γόλας¹.

Μελετώντας προσεκτικά το μεταγεγραμμένο κατάστιχο εσόδων – εξόδων της Μονής εντόπισα τέσσερις περιπτώσεις λέξεων που χρήζουν γλωσσολογικής ανάλυσης και νοηματικού προσδιορισμού.

Πρόκειται για τις λέξεις **μπέκα**, **του καρτιού**, **αμπά** και **σηραζέ** που προέρχονται από την τουρκική, έχουν όμως τις ρίζες τους στην αραβική, την ελληνική και την περσική γλώσσα. Ειδικότερα :

Η λέξη **μπέκα**² από την τουρκική λέξη beka = επιβίωση, διάρκεια, αιωνιότητα > αλβανικά mbeka = λείψανα > νεοελληνική αργκό προστακτική μπέκα = μπες μέσα και ανάφερε ≠ βγέκα = βγες έξω και ανάφερε. Στο κείμενο σημαίνει τα έξοδα για τη μνημόνευση των ονομάτων των νεκρών, ώστε να επιτευχθεί η άφεση των αμαρτιών και η αιώνια ανάπαυσή τους.

Η λέξη **του καρτιού**³ από την τουρκική λέξη Kart = χαρτί είναι αντιδάνειο από την αρχαία ελληνική λέξη χάρτης = χαρτί > ιταλικά carta, γαλλικά carte, νεοελληνικά χαρτί⁴. Στο κείμενο σημαίνει τα έξοδα για την αγορά χαρτιού περιτυλίξεως (στρατσόχαρτου) ή χαρτιού γραφής για τις ανάγκες του μοναστηριού.

Η λέξη **αμπά**⁵ από την τουρκική λέξη Kaba = χοντρό και πυκνό σκούρο ύφασμα που χρησιμοποιείται για την κατασκευή του τουρκ. Kaban = πανωφοριού, παλτό είναι δάνειο από την αραβική λέξη Kaaba = ο μεγάλος μαύρος λίθος στο ιερό προσκύνημα της Μέκκας. Στα νεοελληνικά απαντάται και ως αμπά(ς) ή καμπά(ς) εξ ου το γνωστό επώνυμο Καμπάς αλλά και η σκωπτική φράση «Είναι χοντρός/χοντρή σαν καμπάς». Στο κείμενο σημαίνει τα έξοδα για την αγορά ενός χοντρού μαύρου πανωφοριού.

Η λέξη **σηραζέ**⁶ από την τουρκική λέξη siraze = το λεπτό πλεκτό παντελόνι του παλαιστή (rehlivan kispet) αλλά και η λεπτή πλεκτή λωρίδα που χρησιμοποιείται στη βιβλιοδεσία για να κρατά δεμένα τα φύλλα του βιβλίου, είναι δάνειο από την περσική λέξη shiraze που σημαίνει λεπτό πλεκτό ύφασμα⁷. Στο κείμενο σημαίνει τα έξοδα για την αγορά ενός λεπτού πλεκτού παντελονιού.

¹ Θεόδωρου Σ. Κατσουλάκου, *Ο Κώδικας του Μοναστηριού της Γόλας Λακωνίας. Ιστορικό – Σχόλια*, Εκδ. Λειμών, Αθήνα 2022.

² Θεόδωρου Σ. Κατσουλάκου, ό.π., φ59r, σελ. 101.

³ Θεόδωρου Σ. Κατσουλάκου, ό.π., φ60r, σελ. 107.

⁴ «Αυτές είναι οι ελληνικές λέξεις που χρησιμοποιούν οι Τούρκοι», *Τα Νέα* (14 Μαρτίου 2019).

⁵ Θεόδωρου Σ. Κατσουλάκου, ό.π., φ64v, σελ. 119.

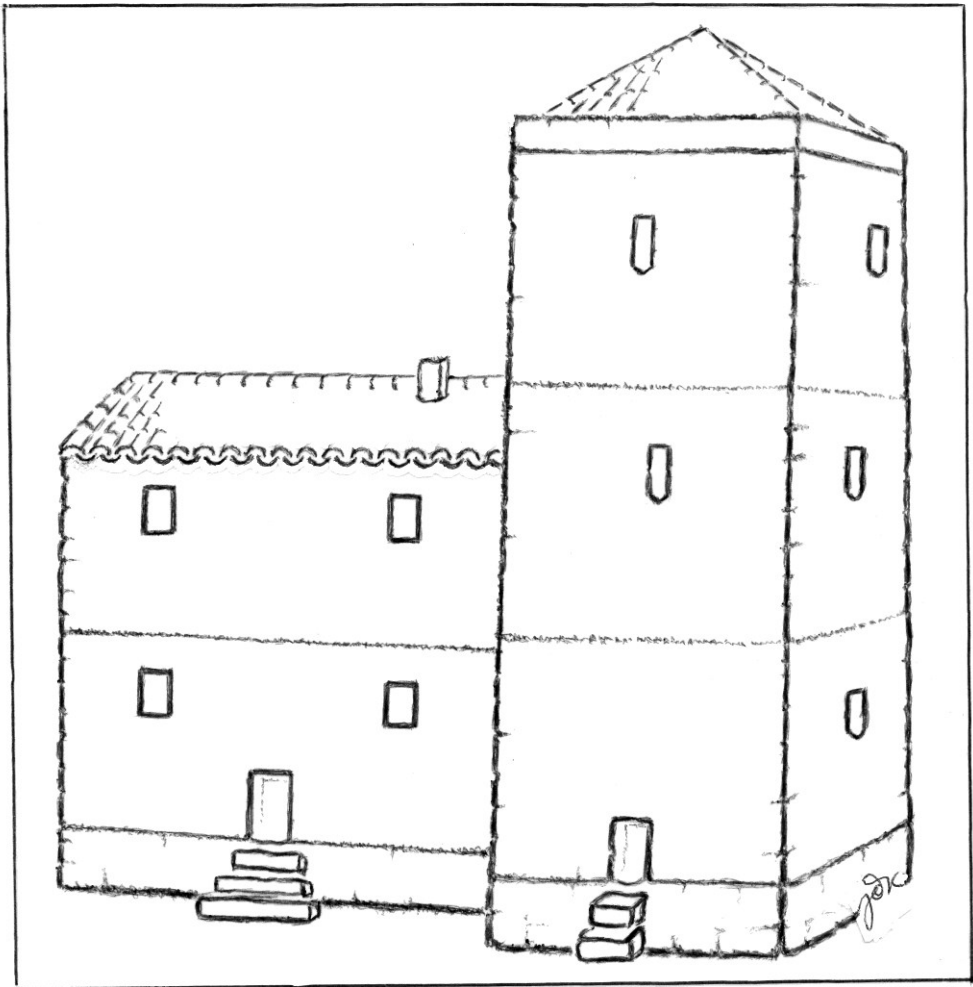
⁶ Θεόδωρου Σ. Κατσουλάκου, ό.π., φ64r, σελ. 121.

⁷ <https://www.turkedebiyati.org/siraze-nedir/> (Τελευταία ανάκτηση 2/5/2023)

Γεωργίου Θεοφ. Καλκάνη

Οι Πύργοι των χωριών της Βαρδούνιας το 21

Τα ακούσματα και τα διαβάσματα όλων μας για τους «πύργους» που έστεκαν και διαφέντευαν τα χωριά μας στους σκοτεινούς χρόνους της Τουρκοκρατίας και της Βενετοκρατίας, κυρίως όμως της ΤουρκοΑρβανιτοκρατίας (τους τελευταίους χρόνους πριν τον μεγάλο ξεσηκωμό το 21) φαίνονται σήμερα σε πολλούς σαν να μην ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα ή σαν να μην υπήρξαν πύργοι ποτέ. Κι αυτό γιατί δεν έχουμε δει πειστικά απομεινάρια αυτών των πύργων αντάξια των διαστάσεων που θα είχαν ή της φήμης τους, ή έστω κάποιες εικόνες τους.

Απεικόνιση (κατ' εκτίμηση) πύργου και πυργόσπιτου των χωριών μας

Αντίθετα, υποδεικνύονται από διασωθείσες μαρτυρίες ή θρύλους ή και σημειώματα στην «Φάριδα» κάποιες θέσεις με ερείπια που ελάχιστα θυμίζουν πύργους. Αλλά, και όταν υπάρχουν μεταγενέστερα κτίσματα –ή συμπληρώματα–, μας απογοητεύουν γιατί πρόκειται για κατ' όνομα πύργους με ελάχιστα απομένοντα πρωτογενή δομικά στοιχεία. Στο τέλος του σημειώματος παρατίθενται σχετικές βιβλιογραφικές / ψηφιακές αναφορές.

Ας επιχειρήσουμε, λοιπόν, μιαν αναζήτηση της αλήθειας από τις λίγες πληροφορίες που έχουμε για τη δημιουργία ή τη λειτουργία τους. Ας επιχειρήσουμε επίσης μια περιγραφή τους ή και απεικόνισή τους (κατ' εκτίμηση), όπως και μιαν εκτίμηση του ρόλου τους και της αποτελεσματικότητάς τους. Επίσης μιαν εξήγηση της ξαφνικής (!;) εξαφάνισής τους (...) κατά τη διάρκεια της Επανάστασης.

Στην ευρύτερη περιοχή μας (την Ν.Δ. κοίλη Λακεδαιμόνα όπου υπάρχουν τα χωριά της Βαρδούνιας) μετά την περίοδο των βυζαντινών χρόνων –την δική μας περίοδο– ακολούθησαν διαδοχικά πολλές και διαδοχικές «ξενοκρατίες». Κατά σειρά, η πρώτη Φραγκοκρατία (μετά το 1204, την άλωση της Πόλης από τους Φράγκους), η πρώτη Τουρκοκρατία (μετά το 1453, την άλωση της Πόλης από τους Τούρκους), η Βενετοκρατία (ή η δεύτερη Φραγκοκρατία, 1687–1715) και η δεύτερη Τουρκοκρατία (ή ακριβέστερα) η ΤουρκοΑρβανιτοκρατία (1715–1821).

Κατά τις διαδοχικές αυτές ξενοκρατίες όλοι οι κατά καιρούς κυρίαρχοι του τόπου μας άφησαν βαθιά τα σημάδια τους σε αυτόν, αλλά και στους γηγενείς υπόδουλους κατοίκους τους. Χαρακτηριστική επίδραση κατακτητών στον τόπο μας και τους κατοίκους του είχε μια βασική επιλογή των Βενετών κατακτητών και, κυρίως, των –σκληρότερων όλων– ΤουρκοΑρβανιτών (ή ΤουρκοΒαρδουνιωτών). Και οι δύο, φοβούμενοι τους εχθρούς τους, υιοθέτησαν μια περικλειστη ζωή για τους εαυτούς τους και την απομόνωσή τους από τους κατοίκους. Οι εχθροί των Βενετών και των ΤουρκοΒαρδουνιωτών ήταν πολλοί, εξωτερικοί και εσωτερικοί. Εξωτερικοί ήταν οι πιστοί στον σουλτάνο Τούρκοι (που τους περιτριγύριζαν) και οι πάντα επιθετικοί Μανιάτες γείτονές τους. Εσωτερικοί ήταν ανταγωνιστές ομοεθνείς τους, που διεκδικούσαν την αρχηγία των χωριών αλλά, βέβαια, και οι ρωμιοί υπόδουλοι.

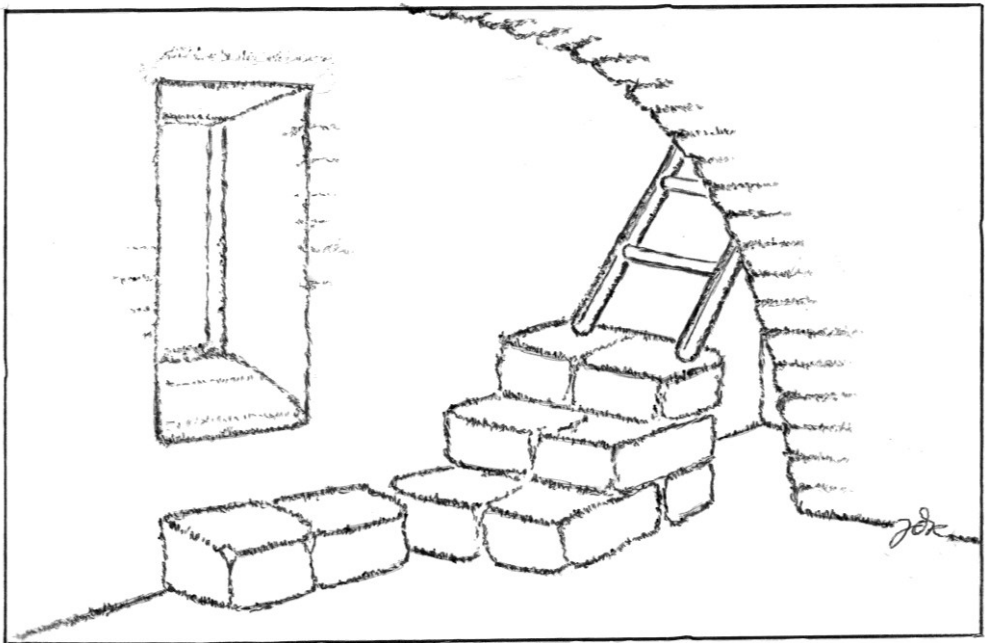
Γι' αυτό, οι μεν Βενετοί δημιούργησαν κλειστές περιοχές / με μικρά φρούρια / καταφύγ(γ)ια (για άμυνα) και οχυρωμένα μικρά κάστρα / καστράκια (για κατόπτευση από ψηλά), αλλά και οχυρωμένες κατοικίες για τους εαυτούς τους, ενώ οι ΤουρκοΒαρδουνιώτες (σύμμαχοι αρχικά του σουλτάνου και μετά εχθροί του) έκτισαν –ή μετασκεύασαν– πυργοκατοικίες και πύργους για τους αρχηγούς τους και τις φατρίες τους. Τόσο οι Βενετοί όσο και οι ΤουρκοΒαρδουνιώτες για την κατασκευή των οχυρώσεών τους πήραν ιδέες και πρακτικές εφαρμογής τους από τους λαούς της Δυτικής Ευρώπης που μετείχαν στην Φραγκοκρατία (με τα κάστρα και τις καστροπολιτείες), όσο και –κυρίως– από τους γείτονές τους Μανιάτες που είχαν δημιουργήσει και διατηρούσαν πολλές εκατοντάδες πύργους και πυργοκατοικίες στον δικό τους τόπο.

Οι Βενετοί, καταρχήν, επέλεξαν να χτίσουν –ή να μετασκευάσουν– παλαιότερα καταφύγια και καστράκια σε κορυφές ή δύσβατες πλαγιές και περάσματα. Συνήθως εκμεταλλεύονταν κρυφές σπηλιές, όπως αυτή «του Γιατράκου» απέναντι στην

Κουμουστά. Το γνωστότερο σε εμάς καστράκι είναι αυτό που έδωσε την ονομασία «Καστράκι» στην πλαγιά πάνω από το Ξηροκάμπι, στην είσοδο του Ανακόλου. Αυτό σωζόταν ερειπωμένο έως πρόσφατα (αλλά τώρα οι πέτρες του αποτελούν τις ξερολιθιές της πλαγιάς). Ένα άλλο γνωστό καστράκι υπήρχε κοντά στο Παλιοχώρι και τώρα αποτελεί (ένα αγκωνάρι του) τη θεμελίωση του μικρού εξωκλησιού του Αη Γιώργη. Και τα δυο φύλαγαν με τις φρουρές τους τις δύο κοντινές ρεματιές / εισόδους στον κεντρικό όγκο του Ταυγέτου, αλλά και κατόπτευαν τη βόρεια και τη νότια Λακεδαίμονα, αντίστοιχα.

Οι Βενετοί συντηρούσαν –με έξοδα όμως των Ρωμιών– έναν ή περισσότερους ιππείς (ή δραγόνους) σε κάθε χωριό κι άλλους μισθοφόρους (τους *stradioti*) γιατί ήταν σε διαρκείς μάχες με τους Τούρκους. Χαρακτηριστική είναι η μάχη (το 1465), στο λεγόμενο Φονοκοπέιο, που σημαίνει «μακελειό» ή «σφαγείο» και κατ' εκτίμηση τοποθετείται στην πεδινή περιοχή της βόρειας όχθης της Ρασίνας όχι μακράν του μοναστηριού της Ζερμπίτσας.

Όμως οι Βενετοί είχαν κτίσει και οχυρωμένες πυργοκατοικίες και σε άλλες περιοχές που είχαν κατακτήσει, όπως στη Νάξο, όπου διασώζονται αρκετές. Εκεί αυτές χαρακτηρίζονται ως «πύργου», αλλά διέφεραν ασφαλώς από αυτές του φτωχού τόπου μας γιατί περιλάμβαναν πλούσια και περίτεχνα διακοσμητικά στοιχεία και όχι απαραίτητα αμυντικά. Γι' αυτό δεν είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν ως πρότυπα για τους πύργους του τόπου μας.

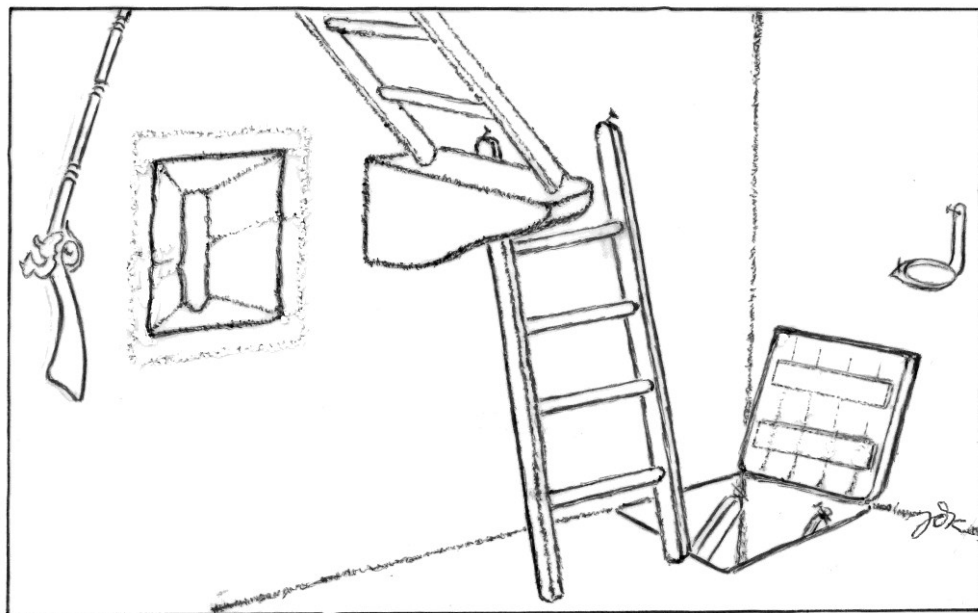

Απεικόνιση (κατ' εκτίμηση) του ισογείου ενός πύργου

Όσον αφορά στους μεταγενέστερους ΤουρκοΒαρδουνιώτες, μετά τη νίκη των Τούρκων επί των Βενετών (το 1715), αλλά και κυρίως μετά τα καταστροφικά για τον τόπο και τους Ρωμιούς κατοίκους του Ορλωφικά (1770–1780), οι Τούρκοι επανήλθαν ως κατακτητές. Όμως τώρα «εκχώρησαν» τα χωριά μας και τους κατοίκους τους στους μισθοφόρους μουσουλμάνους ΤουρκοΑρβανίτες, που είχαν καλέσει για βοήθεια στον πόλεμο με τους Βενετούς. Ήταν η εποχή της καταστροφής πολλών χωριών μας και της «τυράγνιας» των κατοίκων τους, μέχρι το 1821.

Τότε κάθε χωριό και οι κάτοικοί του –κατά πλειοψηφία χριστιανοί Ρωμιοί– διοικούντο χωρίς κανόνες που ίσχυαν σε όλη την υπόλοιπη τουρκική επικράτεια. Διοικούντο από έναν μωαμεθανό «ΤουρκοΒαρδουνιώτη» αγά και την φατρία του. Αυτός έβαζε φόρους, βασάνιζε, πουλούσε σκλάβους, άρπαζε υπάρχοντα, έκαιγε σπίτια και μοναστήρια, ερήμωνε, θανάτωνε, ...

Όμως οι τουρκοβαρδουνιώτες αγάδες κινδύνευαν διαρκώς από πιθανές εξεγέρσεις των ραγιαδών και τις συχνές επιθέσεις των γειτονικών Μανιατών (αυτός ήταν και ένας από τους λόγους της εγκατάστασής τους εκεί από τον σουλτάνο), αλλά και από τους άλλους αγάδες γειτονικών χωριών. Γι' αυτό, ο κάθε αγάς σε κάθε βαρδουνοχώρι έχτισε –ή μετασκεύασε– και οχύρωσε έναν ή και περισσότερους πύργους ή πυργόσπιτα (βέβαια με σχεδιαστές και τεχνίτες κατά κανόνα, ρωμιούς). Συνήθως αυτοί οι πύργοι ήταν στο κέντρο του χωριού ή στο ψηλότερο σημείο του, αλλά και σε στενά περάσματα για να ελέγχει τους περαστικούς στήνοντας «χωσιές» ή επιβάλλοντας «διόδια» ή απαγορεύοντας να περάσουν σε άλλα χωριά (παρά μόνον σε αυτούς που είχαν γραπτές άδειες).

Απεικόνιση (κατ' εκτίμηση) του ανωγείου ενός πύργου

Στα γειτονικά μας Βαρδουνοχώρια, με οδηγό τον Αμβρόσιο Φραντζή, την αυθεντικότερη πηγή της Ελληνικής Επανάστασης, αλλά και ντόπιες παραδόσεις και τους μεταγενέστερους ιστορικούς, καταμετρήθηκαν: στην Άρνα 2 πύργοι, στην Κοτσαντίνα (Σπαρτιά σήμερα) 2 πύργοι, στην Κουρτσούνα (Βασιλική σήμερα) 2 πύργοι, στους Γοράνους (την «πρωτεύουσα» των Τουρκοβαρδουνοχωριών με αγά τον Ρουμπή που ηττήθηκε στο Βαλτέτσι) 2 πύργοι, στη Λιαντίνα και στη Βίγλα 2 πύργοι, στα Λεβέτσοβα (Κροκεές σήμερα) 3 πύργοι, στο Δαφνί, στο Λυκοβουνό και στο Ασήμι 3 πύργοι, στην Τάρανα (Βασιλάκιον σήμερα) 2 πύργοι, στην Πετρίνα 3 πύργοι, στην Ποταμιά 1 πύργος, όπως και στη Μούσγα, στην Πολοβίτσα, στα Λιακαίικα, στα Κατσουλαίικα, στην Κουμουστά (εκτός από τα καταφύγια), στα Διπόταμα, στα Ανώγεια (...) όπου υπήρχει από 1 πύργος ή πυργόσπιτο. Τους πύργους στην ευρύτερη περιοχή των Βαρδουνοχωριών υπολογίζουν οι περισσότεροι ερευνητές σε 48.

Οι πύργοι στα χωριά μας, που είχαν συνήθως δυο ή τρεις ορόφους (ή πατώματα) ήταν ασφαλώς πέτρινοι, είχαν συνήθως τετραγωνισμένη κάτοψη, μικρά παράθυρα, μια μικρή εξώπορτα και αρκετά οχυρωματικά (παθητικά και ενεργητικά) αμυντικά στοιχεία. Σημειώνουμε, εξαρχής, ότι έμοιαζαν αρκετά με τους μανιάτικους πύργους, είχαν όμως και μερικές προσαρμογές στο τοπικό περιβάλλον, στις τοπικές συνθήκες ή και συνήθειες.

Είχαν, καταρχήν κτιστεί οι περισσότεροι όχι από λευκή αλλά από ντόπια σκουρόχρωμη πέτρα (με συνεκτικό υλικό το κεραμιδί κουρασάνι) γιατί αυτή υπήρχε στην περιοχή μας και γιατί οι πύργοι θα ήταν δυσδιάκριτοι μέσα και μπροστά στην τοπική πράσινη χλωρίδα του τόπου. Επίσης, εκτός της στέρνας στο κατώ(γ)ι που αποθήκευε βρόχινο νερό, πολλοί πύργοι είχαν και πηγάδι που στα μέρη μας ήταν πιθανό, αλλά είχαν και κρυφές υπόγειες διόδους διαφυγής ή επικοινωνίας που διευκολύνονταν από το λιγότερο πετρώδες έδαφος. Τι στέρνες τις χρησιμοποιούσαν και ως τόπους απομόνωσης ή φυλακής για τους αιχμαλώτους ή τους εχθρούς τους οι «πυργοδεσπότες». Σημειώνεται ότι οι φρουροί έμεναν στο κατώγι.

Ο αναγκαστικά περιορισμένος ωφέλιμος όγκος των φιλόλιγων πύργων, με τις μικρές διαστάσεις (συνήθως 8 x 8 μ.) της κάτοψής τους και τους παχείς τοίχους ή ντουβάρια (μέχρι και 1 μ., για στατικούς λόγους), δεν διευκόλυναν τη διαμονή πολλών ανθρώπων και επί μακρόν σε περίπτωση πολιορκίας των πύργων. Γι' αυτό, πολλοί πύργοι κτίζονταν με μεγαλύτερες διαστάσεις και ύψος, αλλά λιγότερα αμυντικά στοιχεία. Αυτοί χαρακτηρίζονταν πυργόσπιτα ή πυργοκατοικίες και έδιναν φιλοξενία σε περισσότερους ανθρώπους / οικογένειες με μεγαλύτερες ανέσεις. Άλλες φορές ήταν αυτόνομες, άλλες φορές όμως κτίζονταν κοντά σε πύργους με τους οποίους είχαν επικοινωνία (συνήθως υπόγεια) και αλληλοκάλυψη αμυντική μέσω των παραθύρων τους.

Το ισόγειο (ή κατώ(γ)ι) των πύργων σκεπαζόταν συνήθως από πετρόκτιστη καμάρα που εξασφάλιζε πρόσθετη στατικότητα στο κτήριο αλλά και προστασία στους ενοίκους σε περίπτωση προσβολής με κανόνι. Οι υπόλοιποι όροφοι (τα ανώγεια) είχαν ξύλινα πατώματα (ως ελαφρότερα) και επικοινωνούσαν μέσω

καταπακτών (τους καταρράκτες) με φορητές ξυλόσκαλες (τις κοινές λιοσκαλες) που τραβούσαν για λόγους ασφαλείας προς τα επάνω. Ο τελευταίος όροφος τελείωνε με δίριχητη η τετράριχητη ξύλινη σκέπη με κεραμίδια ή πέτρινες πλάκες (τις τίκλες).

Τα παθητικά / αμυντικά στοιχεία των πύργων και τον πυργόσπιτων ήταν πολλά. Η μεγάλη πάχους ξύλινη σιδερένια εξώπορτα / αμπαρόπορτα του ισογείου, που ασφάλιζε από μέσα με μπάρα, ήταν συνήθως –κυρίως στην περιοχή μας– υπερυψωμένη από το έδαφος (3 ή 4 «σκαλούνια»). Αυτό δυσκόλευε τους τυχόν επιτιθέμενους να χρησιμοποιήσουν «πολιορκητικό» κριό, αλλά και διευκόλυνε τους αμυνόμενους να τους χτυπήσουν καθώς αυτοί έπρεπε να κατέβουν ισάριθμα «σκαλούνια» στο εσωτερικό του πύργου.

Ακόμη, τα μικρά παράθυρα των πάνω ορόφων, τοποθετημένα σε μεγάλο ύψος και πάνω ακριβώς από την εξώπορτα, διευκόλυναν τη ρίψη λίθων ή καυτού λαδιού (με τις λεγόμενες «πετροβολίστρες» ή «ζεματίστρες») ή και βόλια (από τις «ντουφεκίστρες») στους επιτιθέμενους. Στα αμυντικά στοιχεία των πύργων και των πυργόσπιτων πρέπει να υπενθυμίσουμε το «βγάλσιμο» πηγαδιών στο κατώι τους που γινόταν στην περιοχή μας αλλά όχι στην άνυδρη Μάνη. Στο κατώι, κάτω από την καμάρα, φυλάσσονταν τρόφιμα, βρόχινο νερό σε στέρνα, λάδι, όπλα, πολεμοφόδια, αλλά και μικρά κανόνια.

Έχει αναφερθεί στην αρχή αυτού του σημειώματος ότι ενώ υπάρχουν γραπτές πληροφορίες αλλά και προφορικές μαρτυρίες και ιστορίες για την ύπαρξη πολλών πύργων και πυργόσπιτων στα Βαρδουνοχώρια πριν το 21, δεν σώζονται αρκετά στοιχεία τους, γι' αυτό καταφεύγουμε σε γενικές τους περιγραφές και κατ' εκτίμηση αναπαραστάσεις τους από τα όποια στοιχεία υπάρχουν.

Τέλος, η περίεργη και ξαφνική «εξαφάνισή» τους αποδίδεται σε απόφαση του αρχιστράτηγου του αγώνα Θεόδωρή Κολοκοτρώνη και του προεστού του Μυστρά Παναγιώτη Κρεββατά να κατεδαφιστούν οι πύργοι (ιδίως μετά το Βαλτέτσι) ώστε να μην εγκατασταθούν πάλι εκεί οι ΤουρκοΒαρδουνιώτες σε περίπτωση επιστροφής τους. Οι περισσότεροι πύργοι φαίνεται ότι κατεδαφίστηκαν ή έχασαν τους πάνω ορόφους τους, την δε υπόλοιπη καταστροφή ανέλαβε ο χρόνος δεδομένου ότι εξέλειπε και η χρησιμότητά τους. Όμως, σε όποια κατάσταση κι αν ήταν, οι πύργοι των Γοράνων και της Κουρτσούνας με οχυρωμένους μέσα τους Γιατρακαίους έμειναν άπαρτοι από τον Ιμπραήμ τον Σεπτέμβριο του 1825, όταν πέρασε και έκαψε τα χωριά μας.

Όπως είναι γνωστό, σε μια βραδιά έμειναν «Έρημοι οι Πύργοι της Βαρδούνιας». Χιλιάδες εμπειροπόλεμοι πολεμιστές και πολύ περισσότερα γυναικόπαιδα ΤουρκοΒαρδουνιώτες εγκατέλειψαν τους πύργους τους και τα βαρδουνοχώρια και έφυγαν για την Τριπολιτσά πανικοβλημένοι από την είδηση, που έφτασε λίγες ώρες πριν την κήρυξη της Επανάστασης, ότι «έρχεται η Φραγκιά» (...).

Βιβλιογραφικές / Ψηφιακές Αναφορές

- Βασιλάτου Νίκου, *Οι Πύργοι της Μάνης*, Κλασικές Εκδόσεις, Αθήνα 2001.
- Δημακόπουλου Ιορδάνη, «Πύργοι: οι οχυρές κατοικίες της προεπαναστατικής Πελοποννήσου», *Πρακτικά Γ' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών*,

Εκδ. Εταιρείας Πελοποννησιακών Σπουδών, Παράρτημα 13, τ. Α΄, Αθήναι 1987-1988, σσ. 277-401.

- Καλκάνη Γεωργίου Θ., «Άδειοι οι Πύργοι της Βαρδούνιας», *Η Φάρις* 75 (2021) 18-21.
- Κατσουλάκου Θεοδώρου Σ. – Στούμπου Παναγιώτη Χ., *Η Κουμουστά της Λακεδαιμόνος*, Εκδ. Πολιτιστικού Συλλόγου Ξηροκαμπίου, Σπάρτη 2012.
- Κατσουλάκου Θεοδώρου Σ., *Ο Κώδικας του Μοναστηριού της Γόλας Λακωνίας*, Εκδόσεις Λειμών, Αθήνα 2022.
- Καμάλη Γερασίμου Δ., «Η Βαρδούνια και οι Τουρκοβαρδουνιώτες», *Πελοποννησιακά* 2 (1957) 91-140.
- Κοντογιάννη Νίκου, «Κάστρα και οχυρώσεις στη Μεσσηνία κατά τους μεσαιωνικούς και νεότερους χρόνους», *Πρακτικά ΣΤ΄ Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών*, Εκδ. Εταιρείας Πελοποννησιακών Σπουδών, Παράρτημα 24, τ. Β΄, Αθήναι 2001-2002, σσ. 521-545.
- Κορδώση Μιχαήλ Σ., «Κάστρα, πύργοι και φρουρές στον Μορέα, από τα έγγραφα των Ακκίαιουσι», *Πρακτικά ΣΤ΄ Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών*, Εκδ. Εταιρείας Πελοποννησιακών Σπουδών, Παράρτημα 24, τ. Β΄, Αθήναι 2001-2002, σσ. 581-588.
- Σηλιοπούλου Ιωάννας – Κωτσάκη Αθανασίου, «Οι πύργοι και οι οχυρωμένες κατοικίες των νησιών του Αιγαίου και της Πελοποννήσου (14ος-19ος αι.). Μια ιστορικο-πολιτισμική προσέγγιση με έμφαση στην περίπτωση της Νάξου», *Εώα και Εσπερία*, 8 (2008-2012) 207-324.

Ιωάννη Π. Κονίδη

Όταν οι ειδικοί αποφαινόνται

Δεκαετία του 1930. Είναι Ιούλιος και το τσοπανάκι στάλισε από νωρίς τα πρόβατα στα βαθύσκιωτα πεύκα της Σωτηρίτσας. Ανέβηκε ψηλότερα, ψάχνοντας για παρέα, ήπιε νερό στου Πουλιού τη Βρύση και ξάπλωσε κάτω από το τεράστιο πεύκο. Σε λίγο έσυρε αργά τα βήματά του και έγειρε δίπλα στο τσοπανόπουλο ο γερο-βοσκός. Λιπόσαρκος, ασπρομάλλης, πολύπειρος, παντογνώστης και ας μην έχει πάει ούτε μια μέρα στο σχολείο. Το τσοπανάκι, γεμάτο απορίες, τον βομβαρδίζει συνεχώς με απανωτές ερωτήσεις. Και αυτός ανταποκρίνεται σε όλες.

- Σαν πόσο μεγάλος να είναι ο ήλιος, μπαρμπα-Πέτρο; Σαν κόσκινο; Σαν κρισάρα;
- Όχι, όχι σαν δρυμόνι*, σαν μικρό αλωνάκι!

Η επιστήμη είχε αποφανθεί με πάσα δυνατή ακρίβεια και το τσοπανάκι απέκτησε μια ακόμη επιστημονική γνώση!!

*δρυμόνι=μεγάλο κόσκινο

Εκ της Φάριδος
Η ΕΤ3 (και) στο Ξηροκάμπι

Η γνωστή κι επιτυχημένη τηλεοπτική εκπομπή της ΕΤ3 αφιέρωσε το πρόγραμμά της «Από χωριό σε χωριό» την Κυριακή 24/03/23 στο Ξηροκάμπι.

Με εξαιρετική επιτόπου προεργασία και επιμέλεια του σκηνοθέτη η δίωρης διάρκειας εκπομπή, με παρόντα τον δήμαρχο, έδειξε φυσικές ομορφιές του χωριού, ενδιαφέροντες ιστορικούς τόπους και αρχαιότητες του, αλλά και τραγούδια, χορούς και ντόπια φαγητά και γλυκά (...) από την κοινοτική πλατεία.

οι μουσικοί και το τραγούδι...

... και ο χορός

Αναζητήστε την εκπομπή στο αρχείο της ΕΤ3.

Παναγιώτη Δ. Χριστοφιλάκου
Τα Ανώγεια στο έργο του Φώτη Κόντογλου

Αναζητώντας πληροφορίες για μία πανεπιστημιακή εργασία αναφορικά με τον τόπο μας, στον Δ΄ τόμο των Λακωνικών Σπουδών βρήκα το άρθρο του αείμνηστου ομότιμου καθηγητή της Ιστορίας της Τέχνης του Πανεπιστημίου Αθηνών Νίκου Ζία «Η Λακωνία στο έργο του Φώτη Κόντογλου»¹. Δεν περίμενα πως στον σχετικό κατάλογο των σχεδίων για τη Λακωνία θα αντίκριζα το όνομα των Ανωγείων. Από τον σχετικό σχεδίου από το άρθρο, αναζήτησα και βρήκα το σχέδιο στο μετέπειτα έργο του Νίκου Ζία: «Η κοσμική ζωγραφική του Φώτη Κόντογλου»². Πριν παρουσιάσω το κυρίως μέρος του άρθρου, θα αναφερθώ ολιγόλογα στην παρουσία και τη σχέση του κυρ-Φώτη με τον τόπο μας, με τον οποίο ανέπτυξε μία ιδιαίτερη σχέση.

Ο Φώτης Κόντογλου γεννήθηκε το 1896 στο Αϊβαλί της Μικράς Ασίας και πέθανε στην Αθήνα το 1965. Αποτέλεσε έναν από τους σημαντικότερους καλλιτέχνες ζωγράφους-αγιογράφους, ο οποίος αναμφίβολα άφησε την ξεχωριστή προσωπική του πινελιά στην πορεία της ιστορίας της τέχνης στη χώρα μας. Η βιωματική προσέγγιση των έργων του και η επαφή με τη φύση και τον κόσμο τον οποίο νοιώθει, αισθάνεται και επικοινωνεί μαζί του μέσω της ζωγραφικής και των σχεδίων³. Η εκκλησιαστική ζωγραφική και η θρησκευτικότητα χαρακτήρισαν μεγάλο μέρος του έργου του, ένα έργο πολύπλευρο και ποικίλο με αποτυπώσεις και σχεδιασμούς τοπίων προσωπογραφιών, εικονογραφήσεων, φορητών εικόνων, εμπνευσμένα από την Αρχαιότητα, το Βυζάντιο και τον Νεότερο κόσμο⁴.

Στο πλούσιο συγγραφικό έργο του αναγνωρίζουμε την πρώτη επαφή του με τη Λακωνία το 1926, όταν και εκδίδει δύο ταξιδιωτικά κείμενα για τον Μυστρά και την Μονεμβασιά⁵. Οι περιγραφές του για τον Μυστρά και η ποιητική αποτύπωση των συναισθημάτων και των εμπειριών που λαμβάνει από τον χώρο σε πολλά έργα του, όπως «η μελαγχολία των Παλαιολόγων», προμηνύουν την σύνδεση που θα επέλθει με τη μυθική πολιτεία και τον τόπο μας⁶. Η σημαντικότερη όμως επαφή του με τον τόπο μας ήταν όταν ήρθε το 1935 στον Μυστρά για να αναλάβει το έργο της συντήρησης των τοιχογραφιών των ναών και κυρίως της Περιβλέπτου, στην οποία εργάστηκε το περισσότερο χρονικό διάστημα⁷. Εργάστηκε με ζήλο και αγάπη μέχρι και το 1940, όπου καθαρίζει και συντηρεί τις φθαρμένες και ταλαιπωρημένες από αιώνων ιερές μορφές⁸.

¹ Ν. Ζίας, «Η Λακωνία στο έργο του Φώτη Κόντογλου», *Λακωνικά Σπουδαί* 4 (1979) 193-205.

² Ν. Ζίας, *Η κοσμική ζωγραφική του Φώτη Κόντογλου*, 1985.

³ Ν. Ζίας, *Η κοσμική ζωγραφική του Φώτη Κόντογλου*, σ. 60.

⁴ Ν. Ζίας, *Η κοσμική ζωγραφική του Φώτη Κόντογλου*, σσ. 61-62.

⁵ Ν. Ζίας, «Η Λακωνία στο έργο του Φώτη Κόντογλου», σ. 13.

⁶ Φ. Κόντογλου, *Έργα «Πονεμένη Ρωμωσύνη»*, Αστήρ 1975.

⁷ Α. Ορλάνδος, *Αρχαίον των Βυζαντινών μνημείων της Ελλάδος*, τόμος Α΄ 1935, Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία 1999, Ανατύπωση, σ. 204.

⁸ Ι. Σπηλιοπούλου, «Ο Νίκος Καζατζάκης στην καστροπολιτεία του Μυστρά», στο Ινστιτούτο Έρευνας Βυζαντινού Πολιτισμού, Γ. Ξανθάκη-Καραμάνου (επίμ): *Το Βυζάντιο κατά τους*

Την περίοδο λοιπόν αυτή της εργασίας του στον Μυστρά έχει η ευκαιρία να αποτυπώσει σε πίνακες (λάδι-τέμπερα) αλλά και σχέδια (μελάνι-μολύβι)¹, τις εντυπώσεις του, αυτά που τον τράβηξαν και μίλησαν στην ψυχή του από τον τόπο μας. Απόψεις του Ταυγέτου, της Μονεμβασιάς, του Γυθείου, του Γερακίου και του Μυστρά, αποτελούν ικανό αριθμό σχεδίων με μολύβι². Τα σχέδια αυτά είναι γρήγορα απλοϊκά και αποτελούν τις προσωπικές εικαστικές του σημειώσεις, αναδεικνύοντας συνάμα την καλλιτεχνική του ευχέρεια³. Ο Κόντογλου στα σχέδια του, αποτυπώνει τις εντυπώσεις του, «φωτογραφίζοντας» πολλές φορές με ακρίβεια χρησιμοποιώντας την προοπτική και τον σκιοφωτισμό, ένα τοπίο ή αρχιτεκτόνημα. Τα σχέδια αυτά από τη Λακωνία πρέπει να πραγματοποιήθηκαν μεταξύ των ετών 1936-1937⁴.

Ένα λοιπόν τέτοιο σχέδιο με μολύβι, διαστάσεων 11,8×8 εκ. προερχόμενο από φύλο του προσωπικού του σημειωματαρίου, αποτελεί και το σχέδιο οικίας με την αναγραφή του ονόματος *Άνωγεια*⁵. Πρόκειται για ένα πολύ καλό σχέδιο με μεγάλη ακρίβεια παρά το πρόχειρο του χαρακτήρα του, το οποίο «φωτογραφίζει» ακριβώς την οικία ιδιοκτησίας Παναγιώτη Ρούτση, στην πλατεία του χωριού δίπλα στον ενοριακό ναό. Η εικόνα της οικίας σήμερα δεν διαφέρει και πολύ από εκείνη που είδε ο Κόντογλου, με την τότε μορφή της να παραμένει εν πολλοίς αναλλοίωτη στο πέρασμα τόσων χρόνων. Σε πρώτο πλάνο η μικρή μουριά με λίγα φύλα στα κλαδιά της και η στενόμακρη οικία με το γραφικό μπαλκονάκι με τους ανάγλυφους ελικοειδείς τσιμεντένιους βραχιόνες του (φουρούσια) και τα γραφικά σιδερένια καγκελάκια, να στέκουν ακόμα εκεί όπως τα είδε ο κυρ-Φώτης. Ακόμα και η κληματαριά. Καλοκαίρι ή άνοιξη θα πρέπει να ήταν όταν θα πέρασε από το χωριό μας, γιατί η κληματαριά είναι γεμάτη φύλλωμα αποδιδόμενο με γρήγορες περιστροφικές πινελιές. Ακόμη και τις γλάστρες κάτω από την κληματαριά επισημαίνει, όπως και τα δυο μικρά παράθυρα το ανατολικό και το βορεινό όπως είναι και σήμερα.

Δεν μπορώ να φανταστώ τι ήταν αυτό ακριβώς που τράβηξε την προσοχή του και αποτύπωσε το συγκεκριμένο οίκημα του χωριού. Ίσως να ήταν το μικρό γραφικό μπαλκονάκι... Ίσως όλη η μορφή της οικίας που θα φωτιζόταν από άπλετο φως να δημιουργήσει μέσα του κάτι ιδιαίτερο... Από την ευρύτερη περιοχή της Φάριδας δεν έχει επισημανθεί κάποιο τοπόσημο που να είχε αποτυπωθεί στο έργο του. Στη θέση του σημερινού καφενείου στο χώρο της μουριάς-που υπάρχει ακόμα- στο ίδιο οίκημα υπήρχε προπολεμικά καφενείο και ταβέρνα ιδιοκτησίας Παναγιώτη και Χαριλάου Τόμπρου. Μπορεί να στάθηκε εκεί στο παραδοσιακό καφενείο και να

Παλαιολόγους χρόνους: Σχέσεις ανατολής και δύσεως και αφετηρία του Νέου Ελληνισμού, Πρακτικά συνεδρίων Μυστράς 6-8 Νοεμβρίου 2015 και 27-29 Μαΐου 2016, Αθήνα 2017, σσ. 233-267.

¹ Ν. Ζίας, «Η Λακωνία στο έργο του Φώτη Κόντογλου», σ. 198.

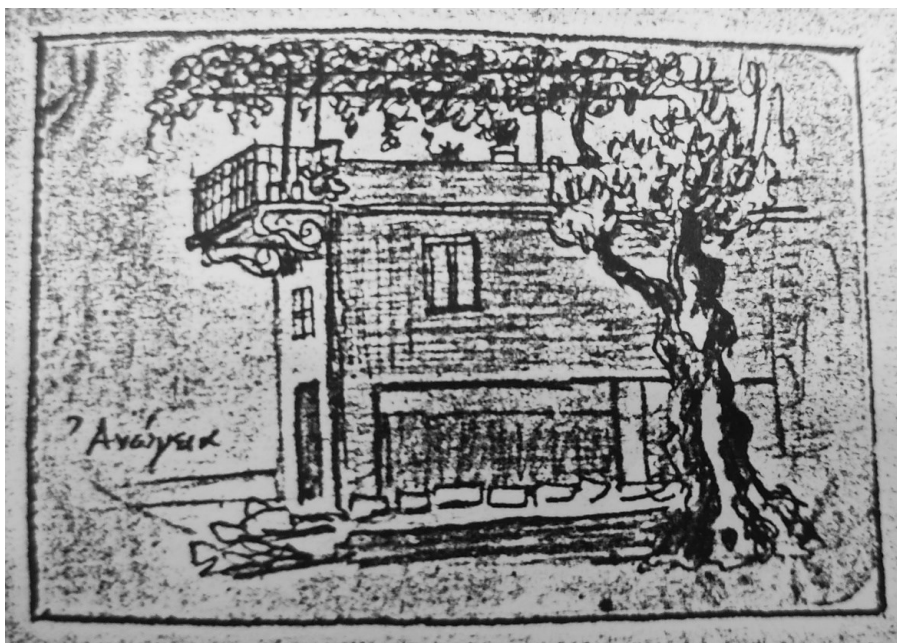
² Ν. Ζίας, «Η Λακωνία στο έργο του Φώτη Κόντογλου», σ. 204 και Ν. Ζίας, Η κοσμική ζωγραφική του Φώτη Κόντογλου, σσ. 540-541.

³ Ν. Ζίας, «Η Λακωνία στο έργο του Φώτη Κόντογλου», σ. 204.

⁴ Ν. Ζίας, «Η Λακωνία στο έργο του Φώτη Κόντογλου», σ. 212.

⁵ Ν. Ζίας, «Η Λακωνία στο έργο του Φώτη Κόντογλου», σ. 204 και Ν. Ζίας, Η κοσμική ζωγραφική του Φώτη Κόντογλου, σσ. 213, 541 σχέδιο 279.

σχεδίασε πίνοντας τον καφέ του και συζητώντας με τους θαμώνες του καφενείου, στα Ανώγεια του '30.

«Ανώγεια», σχέδιο με μολύβι

Το κτίριο σήμερα

Γεωργίου Κων. Χίου - Χαρτουλάρου
Η Πλατεία / Αγορά του Ξηροκαμπίου
στις περιόδους 1940–1944 και 1945–2023
(1ο μέρος)

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τόσο η μετεξέλιξη της πλατείας Ξηροκαμπίου σε «αγορά», όπως έχει γίνει και αλλού, όσο και η λειτουργία και εξέλιξή της σε δύο διακριτές περιόδους, 1940–1944 και 1945–2023 λόγω των τοπικών και των εθνικών κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών.

Η πλατεία του Ξηροκαμπίου Λακωνίας και η μετεξέλιξη της σε «αγορά»

Στην ελληνική πραγματικότητα στο πλαίσιο οργάνωσης κάθε τοπικής κοινωνίας και ειδικά στα ελληνικά χωριά, τα χρόνια της Τουρκοκρατίας με δεδομένη την περιορισμένη αυτονομία στις ορισμένες περιοχές της Ελλάδος, δόθηκε η δυνατότητα συνεύρεσης των κατακτημένων, κάτι που πραγματώνονταν συνήθως σε ανοιχτούς επίπεδους κοινόχρηστους κεντρικούς χώρους ενός οικισμού ή χωριού και σε σημείο που συνήθως τέμνοντο δύο ή περισσότεροι δρόμοι του οικισμού. Έτσι γεννήθηκε η «πλατεία». Η λέξη «πλατεία» ετυμολογικά προέρχεται από την πλατιά οδό (σ.σ. Δημητράκου Δημ. «Μέγα λεξικό της Ελληνικής γλώσσας» 2008 στο λήμμα «πλατεία»).

Κυρίαρχο βασικό στοιχείο της πλατείας (τότε) ήταν ένας πλάτανος που με τη μακροζωία του και σκιερότητα αποτελούσε σημείο αναφοράς και τοπόσημο του χώρου. Ένας καφενές, μια εκκλησία (για την άσκηση της θρησκευτικότητας), κάποιες στοιχειώδεις τοπικές υπηρεσίες για την Διοίκηση του τόπου και άλλες στοιχειώδεις κατασκευές (πεζούλια, βρύσες κλπ) συγκεντρώθηκαν γύρω από τον χώρο αυτό που οι Έλληνες κάτοικοι του χωριού όρισαν ως το κέντρο των κοινών στοιχειωδών δραστηριοτήτων τους.

Στα πλαίσια αυτής περίπου της συνοπτικής γενικής ιστορικής προσέγγισης που προαναφέρθηκε δημιουργήθηκε εδώ και πολλά χρόνια και η πλατεία του Ξηροκαμπίου, η οποία είχε και αυτή αρχικά έναν πλάτανο (τόρα τρεις) και λόγω των πληθυσμιακών κυρίως αναγκαιοτήτων (αύξηση πληθυσμού), χωροταξικά παρέμεινε ως είχε, αλλά με την πάροδο του χρόνου απέκτησε οικονομική και κοινωνική δυναμική που συγκροτείται σταδιακά από την ίδρυση καταστημάτων για συναλλαγές, διασκέδαση, λειτουργία δημοσίων υπηρεσιών, τράπεζα, δικαστήριο κλπ και γενικά αποτελεί τον χώρο για την επιτέλεση ζωτικών λειτουργιών της τοπικής μας κοινωνίας.

Κατ' αυτόν τον τρόπο η Ξηροκαμπίτικη πλατεία του χωριού μας μετεξελίχτηκε σε «αγορά» όπως προκύπτει από τις χρήσεις των κτιρίων τα οποία την περιβάλλουν και με βάση την κοινή χρήση της (πλατεία) από τους κατοίκους του χωριού μας αποτελεί το κέντρο της πολιτιστικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής του χωριού μας. (σ.σ. Παρόμοια λειτουργικά στοιχεία βρίσκονται στην αγορά των αρχαίων ελληνικών πόλεων που αυτή ήταν «το οικονομικό, διοικητικό, κοινωνικό και πνευματικό κέντρο της πόλης»).

Ειδικά την «αγορά» του Ξηροκαμπίου, όπως εμείς οι ντόπιοι κάτοικοι του χωριού μας τη ζήσαμε και μεγαλώσαμε σ' αυτή, αντιλαμβανόμαστε εδώ και χρόνια τον λεκτικό αυτό όρο όχι μόνο ως τον αριθμό των καταστημάτων που τη διαμόρφωσαν και την εν γένει αγοραστική κίνηση από οικονομικής πλευράς αλλά και τον οικείο και αγαπητό σε όλους χώρο της πλατείας, που σηματοδοτεί επίσης την τακτική επικοινωνία (συνάντηση) των συγχωριανών, καλλιέργεια και ανάπτυξη πάσης φύσεως κοινωνικών επαφών και σχέσεων.

Η αγορά (πλατεία) στο κέντρο το χωριού και σήμερα (2023) περιλαμβάνει σε γενικές γραμμές κυρίως καταστήματα εστίασης, μικρά mini market και λοιπά μικρά καταστήματα παροχής υπηρεσιών σε αντίθεση με το παρελθόν που διέθετε σχεδόν πλήρη εμπορική αυτοτέλεια από πλευράς ειδών καταστημάτων (κεφαλοχώρι) για λογούς που θα αναφερθούν στην συνέχεια και γνώρισε τη μεγαλύτερη άνθιση (επισκεψιμότητα για οικονομικούς και κοινωνικούς λόγους) από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 μέχρι το 1955 όποτε και υπέστη σταδιακή συρρίκνωση, που οφείλεται κυρίως στη μείωση του πληθυσμού του χωριού μας και των γύρω κοντινών χωριών για λόγους που θα αναφερθούν στη συνέχεια, ειδικά στην περίοδο 1945-2023.

Στην περίοδο άνθισής της οι επισκέπτες της δεν ήταν μόνο οι Ξηροκαμπίτες αλλά και κάτοικοι των γύρω κοντινών χωριών με κυρίως επίσκεψη τις πρωινές ώρες για οικονομικές συναλλαγές στα καταστήματα.

Τις απογευματινές - βραδινές ώρες η πλειονότητα των επισκεπτών της (αρχές 1950 - τέλος 1970) ήταν κυρίως Ξηροκαμπίτες για συνάντηση με γνωστούς και φίλους, παρέα, βόλτα και επίσκεψη στα καφενεία και ταβέρνες. Ειδικά τα σαββατοκύριακα μεγάλες γιορτές και περίοδο καλοκαιριού η αγορά είχε την τιμητική της.

Μετά το 1980 με την περαιτέρω σταδιακή μείωση του πληθυσμού και την κυκλοφορία όλο και περισσότερων ΙΧ αυτοκινήτων η προσέλευση στην αγορά περιορίστηκε αισθητά επειδή οι επισκέπτες της αναζήτησαν εναλλακτικές λύσεις (συναλλαγών, διασκέδασης, ψυχαγωγίας) κυρίως στην Σπάρτη.

Οι χρονικές περιόδους της αγοράς Ξηροκαμπίου

Η αγορά του Ξηροκαμπίου αντανακλώντας τη ζωή του χωριού μας, όπως τη διαμόρφωσαν κατά καιρούς οι τοπικές και εθνικές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, μπορεί να διαχωριστεί στις πιο κάτω χρονικές περιόδους:

1) Στην περίοδο 1940-1944 (Ιταλογερμανική κατοχή)

2) Στην περίοδο 1945-2023 (Απελευθέρωση ανασυγκρότηση -ανάπτυξη της χώρας μας-οικονομική κρίση 2009 μέχρι και σήμερα)

1) Η αγορά του Ξηροκαμπίου στην περίοδο της κατοχής 1940-1944

Οι κατακτητές με την είσοδο τους στη χώρα μας δέσμευσαν κάθε οικονομικό πόρο της Ελλάδας, με αποτέλεσμα την γρήγορη εμφάνιση έλλειψης ειδών πρώτης ανάγκης. Ειδικότερα από το 1940 έως και το 1944:

α) Οι βασικοί άξονες παραγωγής επισιτισμού του πληθυσμού της χώρας, αγροτική παραγωγή, βιομηχανική παραγωγή τροφίμων και κτηνοτροφική

παραγωγή μειώθηκαν κατά 70%, 82% και 70% αντίστοιχα, βάσει των στοιχείων που υπάρχουν μέχρι και το 1939 (προπολεμικά). (πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

Έτσι εφοδιασμός με εν γένει καταναλωτικά προϊόντα πρώτης ανάγκης (ενδεικτικά τρόφιμα, τυποποιημένα προϊόντα, κρέατα κλπ προϊόντα διατροφής) σχεδόν μηδενίστηκε σε συνδυασμό και με το γεγονός ότι και οι μεταφορές προϊόντων από τα εργοστάσια παραγωγής στα καταστήματα λιανικής επίσης ήταν ανύπαρκτες.

β) Τα βιομηχανικά εργοστάσια παραγωγής τροφίμων εκμηδένισαν την παραγωγή τους από ανυπαρξία πρώτων υλών αλλά και στα ελάχιστα εκείνα που υπολειπόμενα η παραγωγή τους είχε κατασχεθεί από τις αρχές κατοχής.

γ) Το τραπεζικό σύστημα κατέρρευσε και οι αρχές κατοχής ξεκίνησαν την εκπτώση κατοχικού χρήματος με αποτέλεσμα οι τιμές των καταναλωτικών ειδών να αλλάζουν αυξητικά από μέρα σε μέρα σε δυσθεώρητα ύψη.

δ) Η κατευθυνόμενη από τις αρχές κατοχής οικονομική πρακτική σε τοπικό επίπεδο της κοινότητας του Ξηροκάμπιου (όπως άλλωστε και σε κάθε άλλη αγροτική περιοχή της κατεχόμενης τότε χώρας μας) περιελάμβανε σύμφωνα με τα αρχικά σχέδια της Γερμανικής Στρατιωτικής Διοίκησης τα εξής:

Με διαταγή των αρχών κατοχής ασκείτο έλεγχος στα παραγόμενα προϊόντα, ιδίως αγροτικά ή κτηνοτροφικά, από τον τοπικό πρόεδρο της κοινότητας με διαρκή εποπτεία των στρατιωτικών αρχών κατοχής και δεσμεύοντο ή κατασχοντο. Ένα πολύ μικρό μέρος αυτών χρησιμοποιείτο για τις ανάγκες της εδρευούσης πολύ μικρής στρατιωτικής δύναμής τους στο Ξηροκάμπι - Σπάρτη και η υπόλοιπη μεγάλη ποσότητα διοχετεύετο σε μεγάλες στρατιωτικές μονάδες του στρατού κατοχής σε άλλες περιοχές της κατεχόμενης πατρίδας μας για τον στρατό κατοχής ή και σε χώρες του εξωτερικού που τότε ο γερμανικός στρατός πολέμουσε (ενδεικτικά Ρωσία).

Η αγορά του χωριού μας, δηλαδή τα καταστήματα που βρίσκοντο τότε στον χώρο της σημερινής πλατείας, κατά την διάρκεια της εποχής 1940-1944 και ειδικά εκείνα ειδών διατροφής όπως παντοπωλεία, καφενεία, ταβέρνες και λοιπά καταστήματα λειτουργούσαν κανονικά αλλά με την εξής διαφορά: Δεν πωλούσαν σχεδόν τίποτα από πλευράς ειδών διατροφής, είδη πρώτης ανάγκης, όπως κρέας, αλεύρι, ζάχαρη, ρύζι, καφές, ζυμαρικά, όσπρια, πατάτες, σπύρτα, αλάτι, σαπούνι, βενζίνη, πετρέλαιο, κινίνη που έλειπαν από τα νοικοκυριά σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων του χωριού μας που έζησαν εκείνη την εποχή, αλλά επίσημες δημόσιες τοποθετήσεις των τότε δημοτικών αρχόντων της περιοχής του Νομού Λακωνίας, όπως εκείνη του Δημάρχου Σπαρτιατών το 1941 που ενσωματώθηκε σε δημοσίευμα της εφημερίδας ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ στις 10/6/1941 με τίτλο «Η Σπάρτη ξαναβρήκε την ομαλή ζωή της. Αι ελλείψεις και αι ανάγκες της» και αναφέρεται όχι μόνο στην Σπάρτη αλλά σε όλη την ευρύτερη περιοχή του Νόμου Λακωνίας (πηγή: Διδακτορική Διατριβή Κοινωνική γεωγραφία της πείνας στην Ελλάδα της Κατοχής (1941-1944): η δημογραφική συμπεριφορά του ελληνικού πληθυσμού και τα θύματα της πείνας της Τσαβαρα Γεωργίας του Ιωάννου, Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών και Αρχείο εφημερίδων Βουλής των Ελλήνων).

Ενδεικτικά στα καφενεΐα εκείνη την εποχή στο Ξηροκάμπι με δεδομένη την παντελή ανυπαρξία καφέ (εισαγόμενο είδος) παρασκεύαζαν καφέ από καβουρντισμένα ρεβύθια ή άλλους σπόρους και τον σέρβιραν ως καφέ.

Οι ταβέρνες είχαν περιοριστεί να σερβίρουν ελάχιστες ποσότητες κρασί και τα κρέατα είχαν εξαφανιστεί.

Τα υποδηματοποιεία της αγοράς σπάνια κατασκεύαζαν παπούτσια λόγω μη ύπαρξης δερμάτων εξ αιτίας του πολέμου και απέμενε μόνο να επιδιορθώνουν τα παλιά. Ειδικά την Κατοχή από τα τσαγκάρικα που είχε η αγορά ο μοναδικός που κατασκεύαζε τις λεγόμενες γερμανικές μπότες ή βακέτες (από σκληρό μοσχαρίσιο δέρμα), ήταν ο μπάμπια-Γιώργης ο Σταρόγιαννης (πηγή: Σωκρατη Βαφάκου «τα τσαγκάρικα του Ξηροκαμπίου», Η Φάρις, τεύχος 33).

Γενικά από παπούτσια, υφάσματα, ενδύματα κλπ οι κάτοικοι του χωριού μας βολεύοντο με ό,τι είχαν πριν την από την Κατοχή και επιδιορθώσεις που έκαναν σ' αυτά.

Η μετατόπιση των συναλλαγών από τα καταστήματα της αγοράς του χωριού μας στα ξηροκαμπίτικα σπίτια

Στους κατοίκους - αγρότες της περιοχής μας παρέμενε ένα πολύ μικρό μέρος της παραγωγής τους για κάλυψη προσωπικών αναγκών, αφού ο κύριος όγκος των παραγομένων αγροτικών ή κτηνοτροφικών προϊόντων, όπως προαναφέρθηκε, δεσμεύετο ή κατάσχετο από τις δυνάμεις κατοχής.

Δεδομένου του γεγονότος ότι κάθε αγροτικό νοικοκυριό δεν παρήγαγε ποικιλία από όλα τα είδη για κάλυψη προσωπικών αναγκών, ένα μέρος το έκανε ανταλλαγή, δηλαδή αγοραπωλησία με τη μέθοδο του αντιπραγματισμού που πραγματοποιείται με άμεση ανταλλαγή των αγαθών (προϊόντων ή υπηρεσιών), χωρίς τη χρησιμοποίηση χρήματος (μιας και αυτό δεν είχε πλέον καμιά αξία) με προϊόντα άλλων νοικοκυριών στο χωριό μας (π.χ. δίνω μια ποσότητα λάδι σε κάποιον και εκείνος μου δίνει μια ποσότητα σταριού κατόπιν συμφωνίας). Αυτό το σύστημα αγοραπωλησιών επικράτησε στο χωριό μας μέχρι την απελευθέρωση.

Η αγορά αυτή του χωριού με τα καταστήματα παντοπωλεία (μακακάλικα), καφενεΐα, τσαγκάρικα, εμπορικά υφασμάτων και ενδυμάτων κλπ, που υπολειτουργούσε για τους λογούς που προαναφέραμε και ειδικά για τα τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης, είχε άτυπα μετατοπιστεί σε κάθε νοικοκυριό το οποίο μετατράπηκε σε μία στοιχειώδη αγορά που το ίδιο ήταν πωλητής των ειδών που του περίσσευαν προς άλλο ή άλλα νοικοκυριά και αγοραστής των ειδών που χρειαζόταν επίσης από άλλο ή άλλα νοικοκυριά.

Στα μόνα καταστήματα που έβλεπες κάποια κίνηση εκείνη την εποχή ήταν τα καφενεΐα για κανένα χαρτάκι (τράπουλα) και κανέναν ρεβυθοκαφέ και στις ταβέρνες για κρασί που προσέφεραν.

Η μετάβαση των κατοίκων του χωριού μας στην αγορά του χωριού μας που ήταν τα καταστήματα καθίστατο ψυχολογικά αποτρεπτική εκτός από το γεγονός ότι αυτοί (οι κάτοικοι του χωριού μας) δεν είχαν να κάνουν σχεδόν τίποτα αλλά και από το ότι αυτοί βιώνοντας το άγχος επιβίωσης και τον φόβο των κατακτητών δεν σύχναζαν για πολύ χρόνο κατά την συνήθη πρακτική στην πλατεία του χωριού για

παρέα, συναντήσεις, κουβέντα με γνωστούς και φίλους, επαφές κλπ αλλά και από το γεγονός ότι οι τοπικές αρχές κατοχής απαγόρευαν την κυκλοφορία γύρω στις 10 κάθε βράδυ. Έτσι η επισκεψιμότητα της αγοράς του χωριού μας εκείνο τον καιρό ατόνισε μέχρι την απελευθέρωση.

(θα συνεχιστεί στο επόμενο τεύχος με το 2^ο μέρος, 1945-2023)

Χαρίλαου Ευαγ. Κυριακάκου **Ποντιακή λύρα στο Ξηροκάμπι**

Η φωτογραφία είναι τραβηγμένη το 1955 στην αυλή του καφενείου, όπου τότε έβγαζε τραπεζάκια ο Βαγγελάκης γιατί έρχονταν αρκετοί Πόντιοι φαντάροι και σμίγανε με τους πατριώτες τους Ξηροκαμπίτες Πόντιους και διασκεδάζανε σε κάθε έξοδό τους.

Σ' αυτήν διακρίνω τον γερο-Αυγίτη με τη λύρα, αριστερά του τον Θόδωρο τον ράφτη και δεξιά του τον Θιοφίλη, τη Θιοφίλαινα - Όλγα και τη Σοφία Καλλιανιώτη. Όρθια πάνω αριστερά είναι η μητέρα της, η θεια-Κυριακή. Ίσως δίπλα στον ακορντεονίστα είναι ο γιος του μπαρμπα-Γιώργη του Ρώσου. Τα παιδάκια με τους μπερέδες που έχουν αγκαλιά οι φαντάροι είμαστε εμείς, εγώ μπροστά και ο αδερφός μου ο Τάκης πίσω.

Ελπίζουμε ότι κάποιοι θα αναγνωρίσουν και άλλους και θα μας τους υποδείξουν.

Γεωργίας Θεοδ. Τάρταρη

Φτιάχνοντας χυλοπίτες στα σπίτια μας

Χυλοπίτες, αυτά τα κιτρινόχρυσα τετράγωνα λεπτά κομματάκια ξεραμένου φύλλου ή τα στενόμακρα κατσαρά που μεγάλες μαστόρισσες έφτιαχναν στα χωριά μας το καλοκαίρι για να τις έχουν όλο τον χρόνο. Χυλοπίτες, αυτό το τόσο αγαπημένο ζυμαρικό που το μαγειρεύαν οι μανάδες μας, οι γιαγιάδες μας και το μαγειρεύουμε κι εμείς με πολλούς πολλούς συνδυασμούς: Χυλοπίτες βραστές με μυζήθρα, χυλοπίτες σούπα με ντοματούλα, χυλοπίτες με τραχανά, χυλοπίτες με κρέας γιουβέτσι, μακριές στραγγιχτές με μυζήθρα, με κρέας κοκκινιστό. Χυλοπίτες σούπα για τους άρρωστους, χυλοπίτες για τα παιδιά, χυλοπίτες τα βράδια όταν η κούραση και οι ασχολίες της ημέρας δεν επέτρεπαν χρονοβόρα μαγειρέματα.

Και το καλύτερο απ' όλα για δικούς μας και ξένους κυριακάτικο, γιορτινό φαγητό για πλούσιους και φτωχούς: κοτόπουλο με χυλοπίτες.

Χυλοπίτες πλούσιο θρεπτικό ζυμαρικό που είχαν όλα τα σπίτια σε μεγάλες ποσότητες που τις έφτιαχναν οι νοικοκυράδες και τις είχαν για όλη τη χρονιά. Εποχές που όλα τα σπίτια είχαν λίγα οικόσιτα ζώα για το γάλα και τα αυγά, που έσπερναν και είχαν σιτάρι και αλεύρι ή είχαν οι σέμπροι τους, που φροντίζουν τα κτήματα. Εποχές που υπήρχαν μπακάλικα και όχι σουπερμάρκετ και η ποικιλία και νοστιμιά των ζυμαρικών δεν ήτανε αυτή των σπιτικών. Νόστιμο και χορταστικό ζυμαρικό.

Αλλά η μεγάλη μαγεία ήταν η παρασκευή αυτού του αγαπημένου ζυμαρικού. Η καλοκαιρινή αυτή η συλλογική ασχολία όλων των νοικοκυρών. Οι γυναίκες όλης της οικογένειας και όλης της γειτονιάς μαζεύονταν για να γίνουν οι χυλοπίτες ενός νοικοκυριού. Ήταν γυναικεία ευθύνη. Έτσι η νοικοκυρά συγκέντρωνε τα απαιτούμενα, αυγά, γάλα και αλεύρι. Έκανε τις ετοιμασίες, έβγαζε το σκαφίδι για το ζύμωμα, τους σοφράδες για το πλάσιμο, καθαρά σεντόνια για το άπλωμα των φύλλων.

Το πρωί η νοικοκυρά ζύμωνε την ποσότητα που χρειαζόταν. Έφταναν μετά οι γειτόνισσες, οι συγγένισσες, οι φίλες. Θυμάμαι τις γιαγιάδες να παίρνουν τα σκαμνιά τους και να κάθονται στους σοφράδες με τον πλάστη στο χέρι. Η καθεμιά έφερνε τον δικό της πλάστη. Ένα μικρό πιατάκι αλεύρι δίπλα βοηθούσε στο άνοιγμα του φύλλου. Η μάνα μου με τις ξαδερφάδες της και τις φίλες της ετοίμαζαν το ζυμάρι κόβοντάς το σε μικρά κομμάτια και πλάθοντάς το σε μπαλίτσες. Το «εργοτάξιο» μαζί με το πανηγύρι άρχιζε. Οι πλάστες έπαιρναν φωτιά, τα χέρια κινούνταν πάνω στον πλάστη και στο ζυμάρι γρήγορα, απαλά, ασταμάτητα και δεν καταλάβαινες πώς αυτή η μικρή μπάλα ζυμάρι γρήγορα γρήγορα γινόταν ένα τεράστιο στρογγυλό αέρινο φύλλο. Μετά οι νεότερες έπαιρναν τον πλάστη με το φύλλο και το άπλωναν πάνω στα κρεβάτια, στα καθαρά σεντόνια, να στεγνώσουν για να κόψουν σε μικρά τετράγωνα κομμάτια (κοντές χυλοπίτες) ή σε στενές λωρίδες (μακριές χυλοπίτες).

Και μετά πάλι άπλωμα να στεγνώσουν καλά. Ταχύτητα, ακρίβεια, ομορφιά είχαν αυτά τα χέρια που έκαναν με το ζυμάρι θαύματα. Οι συζητήσεις έδιναν και έπαιρναν, τα νέα της οικογένειας, του χωριού, της γειτονιάς, του κόσμου

ολόκληρου. Δεν έλειπαν τα αστεία, τα πειράγματα, τα γέλια και τα τραγούδια ακόμα. Τα διαλείμματα απαραίτητα για καφέ, λουκούμι, δροσερό νερό και καρπούζι σαν γυναικείο καφενείο. Κι εμείς τα παιδιά συμμετείχαμε σε όλα. Πότε φέρναμε νερό, πότε γεμίζαμε τα πιατάκια αλεύρι και δίναμε το μπαλάκι το ζυμάρι στις γιαγιάδες που κάθονταν στο σοφρά τους. Μετά από επιμονή μας η μάνα μας μας άφηνε να μεταφέρουμε τον πλάστη με το φύλλο. Πόσες φορές αυτό το φύλλο δεν μας γλιστρούσε από τον πλάστη χωρίς να φτάσει στον προορισμό του, το καθαρό σεντόνι. Και τότε η μάνα μου αρπάζοντας τον πλάστη από το χέρι μας μας έδινε μια μαλακή ξυλιά και μας έδιωχνε. «Μην μπερδεύεστε στα πόδια μας» έλεγε και η γιαγιά μου την νουθετούσε «άσε τα παιδιά, άστα να μαθαίνουν».

Η γιαγιά μου, της μάνας μου η μάνα, άνοιγε τέλειο φύλλο, μεγάλο, στρογγυλό, αέρινο. Όλες την θέλανε για βοήθεια. Όταν κουραζότανε, τη θέση της στο σοφρά την έπαιρνε η μάνα μου. Με τη μάνα της δασκάλα έγινε καλύτερη. Τώρα που γράφω θυμάμαι που έκανε ακόμα και μπακλαβά με πλαστό φύλλο. Αυτή η δουλειά κράταγε όλη την ημέρα. Το μεσημέρι μαγειρεύαν μακριές φρέσκες χυλοπίτες, τις έτσουζαν με βούτυρο ή λάδι και μυτζήθρα και έστρωναν ένα γρήγορο τραπέζι.

Το απόγευμα αργά όλα τελείωναν, οι κοντές και μακριές χυλοπίτες απλώνονταν να στεγνώσουν. Τα τελευταία φύλλα τα έκοβαν μεγάλα τετράγωνα κομμάτια, τα τηγάνιζαν με λάδι, τα έβαζαν σε ένα μεγάλο ταψί, έριχναν μέλι ή πετιμέζι και στρωνόντουσαν στο τραπέζι με λόγια και γέλια χαράς, ανακούφισης και ικανοποίησης. Οι χυλόπιτες έτοιμες. Έμενε να στεγνώσουν και μετά να μπουν σε μεγάλες άσπρες σακούλες, βαμβακερές, να κρεμαστούν σε μέρος στεγνό και δροσερό, έτοιμες να γίνουν διάφορα ωραία φαγητά. Τώρα αυτή υπέροχη δουλειά δεν γίνεται. Έχουν γίνει ειδικά εργαστήρια στα οποία οι νοικοκυρές που θέλουν να έχουν στο σπίτι τους τα ζυμαρικά όλης της χρονιάς πηγαίνουν τα υλικά και μετά από μερικές ώρες παίρνουν τις χυλόπιτες έτοιμες.

Τώρα τα περισσότερα σπίτια δεν έχουν οικόσιτα ζώα να έχουν δικό τους γάλα και αυγά, δεν σπέρνουν οι νοικοκυραίοι να έχουν τα αλεύρια. Τα μπακάλικα έγιναν σουπερμάρκετ και η ποικιλία των ζυμαρικών μεγάλη. Το πανηγύρι της παρασκευής αυτού του νόστιμου ζυμαρικού έμεινε στη μνήμη μας και στην καρδιά μας. Ίσως και γραμμένο να το διαβάζουμε, να θυμόμαστε, να νοσταλγούμε και οι νέοι να μαθαίνουν. Κάπου μπορεί ακόμα να γίνεται, να είναι νοικοκυρές που συνεχίζουν την παράδοση, να διαβάζουν και να γελάνε ίσως και αστειευόμενες γιατί αυτές ακόμα μπορούν. Μπράβο τους. Το σκέφτομαι και χαίρομαι. Και χαίρομαι που με αυτά που θυμάμαι, ξέρω και γράφω επικοινωνήσα μαζί τους και μαζί σας.

Σας ευχαριστώ και καλή όρεξη ...

Παναγιώτη Γεωργ. Ρηγάκου
Τα εκατόχρονα του Αη-Γιώργη των Γοράνων

Στις 19 του Αυγούστου του 2023 γιορτάζουμε τα 100 χρόνια από τα εγκαίνια της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου που έγιναν στις 22 του ίδιου μήνα το 1923. Η φωτογραφία είναι από αυτήν την ημέρα του 1923, με την ίδια την εκκλησία να δεσπόζει στο πιο προβεβλημένο σημείο του χωριού και όλους τους κατοίκους του να γιορτάζουμε μαζί της. Πολλοί από εμάς αναγνωρίζουμε στη φωτογραφία συγγενείς και συγχωριανούς μας.

(Από το εξώφυλλο της Φάριδος, τ. 57, Δεκ 2012)

Αυτή η εκκλησία σηματοδότησε, μαζί με το νέο σχολείο του χωριού, και την αλλαγή που έγινε στο χωριό μας και σε όλα τα χωριά της περιοχής και όλης της χώρας μας μετά τη μεγάλη επανάσταση του 21 και μετά από μία περίοδο ανασυγκρότησης. Το χωριό μας, κατά τον πατριώτη μας γυμνασιάρχη, ιστορικό και συγγραφέα Παναγ. Χρ. Δούκα δημιουργήθηκε μετά την πτώση της Πόλης από πολλές γνωστές οικογένειές της που εγκαταστάθηκαν στον τόπο.

Οι απόγονοί τους υπέστησαν από τότε τους Τούρκους, τους Φράγκους και τους Ενετούς, τους Τούρκους (και πάλι) και τους ΤουρκοΑρβανίτες /

ΤουρκοΒαρδουνιώτες κατακτητές, αλλά και τους Αιγύπτιους εισβολείς του Ιμπραήμ στο χωριό τους, έως το 1821. Είδαν τα σπίτια τους, τις εκκλησίες τους και τα μοναστήρια τους να καίγονται και να «ρημάζουν» κάθε τόσο, αλλά και τους ανθρώπους τους να «τυρραγιώνονται» και να «σκορπίζονται» ξανά και ξανά, ιδίως από τους Τουρκοαρβανίτες και τους Αιγύπτιους.

Το 1900 περίπου, όταν ο πληθυσμός των Γοράνων ήταν πλέον 1200-1300 και η ζωή τους είχε αρχίσει να υπόσχεται σημαντικές αλλαγές, όταν μάλιστα και στη Νέα Υόρκη υπήρχαν πολλοί Γορανίτες μετανάστες (τουλάχιστον 150 άντρες) έπεσε ο σπόρος του «μεγάλου» Αη Γιώργη (βλ. εφημ. «η Φάρις», τ. 57, Δεκ 2012) και του «μεγάλου» σχολείου. Αλλά και στόχοι για άλλα μεγάλα έργα είχαν τότε περιγραφεί και προταθεί.

Η θέση της εκκλησίας είχε ήδη επιλεγεί. Ήταν η θέση, στο πιο περίοπτο σημείο του χωριού, όπου προϋπήρχαν διαδοχικά δύο μικρότερες εκκλησίες στο όνομα του Αη Γιώργη και είχαν καεί. Ο ημικατεστραμμένος πύργος του τουρκοαρβανίτη αγά Ρουμπή και μετέπειτα της οικογένειας Γιατράκου, που ήταν λίγο ψηλότερα (~50 μ) από την εκκλησία, είχε αντέξει μέχρι τότε στις καταστροφές και στον χρόνο.

Δυο σύλλογοι θα υποστήριζαν την κτήση της νέας μεγάλης εκκλησίας και, αργότερα, του νέου σχολείου: Η Επιτροπή της Κοινότητας Γοράνων και η Αδελφότης Γορανιτών «Άγιος Γεώργιος» της Νέας Υόρκης. Παραθέτουμε τα ονόματα των διοικητικών τους συμβουλίων:

Της Επιτροπής Γοράνων: Γεώργιος Χ. Καλκάνης, Παναγ. Π. Μαρινάκος, Παναγ. Ν. Παναγάκος, Ιωάννης Β. Κοκκορός, Γεώργιος Β. Ρηγάκος, Φωτ. Ι. Στρατάκος, Ανδρ. Παπαστρατής, Τιμ. Τσάμπιρας, Παναγ. Διαμαντάκος, Ιωάννης Δούκας, Λεων. Βλογιαννίτης, Κωνστ. Πλαγιάννης, Αναστ. Βλάχος, Γεώργιος Λαμπράκος, Ηλ. Λαμπρινός, Κωνστ. Κρητικός, Γεώργιος Εξαρχάκος, Νικό. Κριάς, Κωνσταντ. Δάνος.

Της Αδελφότητας Νέας Υόρκης: Κλεόβουλος Γ. Κοκκορός Πρόεδρος, Στυλιανός Κ. Πλαγιαννίτης Αντιπρόεδρος, Θεόδ. Παναγάκος Ταμίας, Δημ. Ν. Ρηγάκος Γραμματέυς. Σύμβουλοι οι κ.κ. Λεωνίδας Γ. Βλογιαννίτης, Γεώργιος Ηλ. Δούκας, Χαρίλαος Γ. Δούκας, Προκόπιος Καλκάνης, Παναγιώτης Ι. Κοκκορός, Νικόλαος Γ. Λαμπράκος, Νικόλαος Ι. Παναγάκος, Γεώργιος Δ. Ρηγάκος, Ηλίας Φ. Στρατάκος, Γεώργιος Δ. Τσάμπιρας.

Σημειώνεται η κοινή οικογενειακή καταγωγή τους από τα επώνυμα, η κοινή τους εκπαίδευση, όπως διαπιστώνεται «στο ίδιο μικρό, παλαιό και ετοιμόρροπο σχολείο τους», όπως γράφουν, αλλά και η ποιότητα της γλώσσας που χρησιμοποιούν. Μεταξύ τους υπάρχουν γιατροί, νομικοί, εκπαιδευτικοί ... Επισημαίνεται ότι καθιερώνεται και εφαρμόζεται ανελλιπώς μια διαρκής υποχρεωτική λογοδοσία «επ' εκκλησίας» για την πορεία των έργων.

Και βέβαια τελείωσε ο ναός (και το σχολείο αργότερα) και τώρα γιορτάζουμε τα 100 χρόνια του ναού, με τρισάγιο «υπέρ των ψυχών» των κτητόρων και «υπέρ υγείας» των παρόντων και εργαζομένων για την εκκλησία.

Εκ της Φάριδος

Με αναφορές στον τόπο μας ο Διαγωνισμός «Αριστοτέλης» 2023

Με αναφορά στον τόπο μας (στον χιονιζόμενο κεντρικό όγκο του Ταυγέτου) προκλήθηκε το ενδιαφέρον μαθητών / μαθητριών της Ε΄ τάξης των Δημοτικών Σχολείων όλης της χώρας και ελληνικών σχολείων του εξωτερικού για μερικά φυσικά φαινόμενα. Σε αυτά διαγωνίστηκαν στο πλαίσιο των Πανελλήνιων Διαγωνισμών Φυσικών / Φυσικής «Αριστοτέλης» 2023, που επιλέγουν και την Ομάδα της Χώρας μας για τις Διεθνείς Ολυμπιάδες Φυσικής κάθε χρόνο. Η πρώτη σελίδα των θεμάτων φαίνεται παρακάτω.

Πανελλήνιοι Διαγωνισμοί Φυσικής "Αριστοτέλης" – Διεθνείς Ολυμπιάδες Φυσικής

 Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Φυσικής
Ελληνική Εταιρεία Φυσικής για την Επιστήμη και την Εκπαίδευση

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ "ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ" 2023 – Ε΄ ΤΑΞΗ

Στην εικόνα, μια χειμωνιάτικη ημέρα, τρεις φίλοι παίζουν στο παγωμένο περιβάλλον στους πρόποδες ενός από τα υψηλότερα βουνά στα νότια της χώρας μας. Στην εικόνα σχηματικά αναπαριστάται η καθοριστική για τη ζωή φυσική διαδικασία που είναι γνωστή ως «κύκλος του νερού». Οι τρεις φίλοι δεν ενδιαφέρονται για τις αλλαγές των καταστάσεων του νερού που συμβαίνουν γύρω τους. Ούτε και ο χιονάνθρωπος. Οι μαθητές όμως στα σχολεία ενδιαφέρονται (και) για αυτά τα φαινόμενα, πληροφορούνται, υποθέτουν, πειραματίζονται και μαθαίνουν, με απώτερο στόχο να τα σκέπτονται και να δρουν ορθολογικά.

Γι' αυτό οι μαθητές / μαθήτριες καλούνται να παρατηρήσουν στην εικόνα τα σημεία στα οποία το νερό αλλάζει κατάσταση, από ή σε στερεή-υγρή-αέρια, να τις ονομάσουν και να αναφέρουν τα σημεία που τις παρατηρούν, να αναγνωρίσουν κάθε κατάσταση από τις κινήσεις και τις θέσεις των μορίων στον μικρόκοσμο, να πειραματιστούν μετρώντας θερμοκρασίες κατά τις αλλαγές (...).

Με μια ακόμα αναφορά στον τόπο μας (στο παλαιό σχολικό κτίριο και τα αερόστατα του Ξηροκαμπίου) προκλήθηκε το ενδιαφέρον των μαθητών / μαθητριών της Στ΄ τάξης των Δημοτικών Σχολείων όλης της χώρας και ελληνικών σχολείων του εξωτερικού για άλλα φυσικά φαινόμενα και τεχνολογικά ζητήματα. Σε αυτά διαγωνίστηκαν στο πλαίσιο του Πανελλήνιου Διαγωνισμού Φυσικών / Φυσικής «Αριστοτέλης» 2023. Η πρώτη σελίδα των θεμάτων φαίνεται παρακάτω.

Πανελλήνιοι Διαγωνισμοί Φυσικής "Αριστοτέλης" – Διεθνείς Ολυμπιάδες Φυσικής

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ, ΤΜΗΜΑ ΦΥΣΙΚΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΥΣΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ "ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ" 2023 – ΣΤ΄ ΤΑΞΗ

Στην εικόνα φαίνεται ένα παλιό πετρόκτιστο σχολείο του 1929, στα νότια της χώρας μας, στους πρόποδες ενός από τα ψηλότερα βουνά της. Εκεί, οι θερμοκρασιακές εναλλαγές από εποχή σε εποχή είναι σημαντικές. Αυτή τη στιγμή μικρά παιδιά παίζουν στο προαύλιό του ανέμελα. Οι μαθητές, όμως, ενδιαφέρονται, πειραματίζονται και θέλουν να μάθουν (και) για τη θέρμανση και για τη θερμομόνωση του σχολείου τους αλλά και των άλλων παλαιών κτηρίων, με στόχο να εφαρμόζουν ορθολογικά ό,τι μαθαίνουν.

Γι' αυτό οι μαθητές / μαθήτριες μετρούν τις θερμοκρασίες έξω στο προαύλιο του σε τυχαίες ημέρες τεσσάρων διαφορετικών μηνών και εποχών του ίδιου έτους. Παράλληλα πειραματίζονται, ανακαλύπτουν και εφαρμόζουν τα συμπεράσματά τους για τη θέρμανση ή τη διατήρηση του σχολείου θερμού ή δροσερού, κατά περίπτωση, αλλά και την δικαιολόγηση της επιλογής για χρήση καθαρών και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (...). Επίσης οι μαθητές / μαθήτριες εξηγούν μετά από πειράματα το «πέταγμα ενός ανοιχτού παραδοσιακού αερόστατου», αλλά και σχεδιάζουν και ιδιο-κατασκεάζουν ένα (...). Όλα τα θέματα των Διαγωνισμών (οι ερωτήσεις και οι απαντήσεις / λύσεις) για το Δημοτικό, το Γυμνάσιο και το Λύκειο είναι αναρτημένες τους διαδικτυακούς τόπους: <http://micro-kosmos.uoa.gr> και www.eefee.gr. Επίσης, βλ. Γ.Θ. Καλκάνη, «Παίζοντας κλίτσικα (ή τσιλίκι / ξυλίκι) άλλοτε και τώρα ...», εφημ. «η Φάρις», τ. 56, Ιουλ 2012 και «Τα Αερόστατα στο Ξηροκάμπι τη δεκαετία 1960-70», εφημ. «η Φάρις», τ. 13, Ιαν 1996.

Εκ της Φάριδος
Η Φάρις στη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου

Η Χαρίκλεια Κωστάκου (Carol Costakos)¹ στις 19 Ιουλίου 2023 παρέδωσε τη σειρά του περιοδικού «Η Φάρις» στη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου. Η Nevila Pahlumi, η αρχειονόμος που επιβλέπει τα ελληνικά έντυπα της Βιβλιοθήκης, ήταν πολύ χαρούμενη που τα έλαβε· είπε ότι είναι αρκετά δύσκολο για τη Βιβλιοθήκη να αποκτήσει αντίγραφα εκδόσεων που δημιουργούνται σε τοπικό επίπεδο. Οι ερευνητές θα ενθουσιαστούν που θα έχουν πρόσβαση στο περιοδικό μας, καθώς περιέχει σημαντικές ιστορικές μελέτες και αφηγήσεις σε πρώτο πρόσωπο για τη ζωή των χωριών μας. Είναι συναρπαστικό να σκεφτόμαστε ότι μελετητές από όλον τον κόσμο θα χρησιμοποιούν το περιοδικό για τις μελέτες τους.

Η Nevila Pahlumi με τεύχη της Φάριδος στα χέρια της

¹ Για το σημαντικό έργο της Χαρίκλειας Κωστάκου βλ. Εκ της Φάριδος, Η Φάρις σε άλλα έντυπα και στο διαδίκτυο, Η Φάρις 77 (2022) 24.

Παναγιώτη Γ. Λαμπρινού
Ο καιρός στα χωριά μας

Δεκέμβριος

1-3: Βροχές.

10-14: Βροχές και δυνατός αέρας με υλικές ζημιές.

Ιανουάριος

10-12: Βροχές μετά από είκοσι πέντε μέρες ανομβρίας. Η Ρασίνα κατέβασε πολύ νερό. Χιόνια και στα δυο βουνά.

20-23: Βροχές. Χιόνια στον Ταΰγετο. Η Ρασίνα κατέβασε πολύ νερό.

26-31: Καταιγίδες. Η Ρασίνα κατέβασε πολύ νερό. Χιόνια και στα δυο βουνά.

Φεβρουάριος

4-5: Χιόνια στα δυο βουνά.

7-8: Χιόνια στα ορεινά. Χιόνισε και στο Ξηροκάμπι χωρίς να το στρώσει.

26: Λασποβροχές.

Μάρτιος

2-5: Βροχές.

7: Ισχυρές καταιγίδες.

12: Ισχυρές βροχές.

15-17: Βροχές. Χιόνια και στα δυο βουνά.

27: Καταιγίδα και ισχυροί άνεμοι προκάλεσαν υλικές ζημιές. Πασπάλα στον Ταΰγετο.

Απρίλιος

2-4: Βροχές. Πασπάλα στον Ταΰγετο. Η Ρασίνα κατέβασε πολύ νερό.

9-11: Βροχές. Χιόνια στον Ταΰγετο.

17: Τοπικές βροχές.

Μάιος

1-3: Βροχές.

21: Ισχυρές βροχές.

24: Ισχυρή καταιγίδα το μεσημέρι για σαράντα λεπτά.

27-30: Βροχές.

Ιούνιος

Άστατος καιρός με βροχές και καταιγίδες. Πιο σημαντικές τις μέρες: 1, 18 και 27. Ζημιές σε κηπευτικά, ελιές, αμπέλια και φρούτα εποχής.

24: Πρώτη ζέστη με 35 βαθμούς.

Θεοφάνη Γ. Καλκάνη

Τρεις παλαιές ιστορίες ανταλλακτικής οικονομίας

Η ανταλλακτική οικονομία (ή και εργασία) υπήρξε στο παρελθόν μια συνήθης πρακτική (και) στην περιοχή μας. Συνηθέστερη ήταν η ανταλλαγή εργασίας στο μάζεμα της ελιάς και σε άλλες αγροτικές και κτηνοτροφικές εργασίες μεταξύ των οικογενειών. Συνήθως η ανταλλακτική εργασία μεταξύ οικογενειών αλλά και επαγγελματιών αφορούσε στο κτίσιμο κατοικιών ή σε άλλες δραστηριότητες ή, ακόμη, στην οικιακή παρασκευή τυριού, σαπουνιού, ζυμαρικών... Υπήρξαν όμως και αξιοσημείωτες και χαρακτηριστικές περιπτώσεις και ιστορίες ανταλλακτικής οικονομίας μεταξύ των κοινοτήτων ή και των εκκλησιαστικών αρχών με τους κατοίκους ή και επαγγελματίες των χωριών.

Μια πρώτη περίπτωση / ιστορία είναι αυτή που έχει φθάσει έως εμάς και αφορά στην φιλοτέχνηση κάποιων από τις εικόνες του τέμπλου της Αγίας Τριάδας του Ξηροκαμπίου. Πρόκειται για τις 14 μικρές εικόνες που είναι σε σειρά στο πάνω μέρος του τέμπλου. Όπως διέσωσε ο παλιός κάτοικος του χωριού, ο Δημ. Μεν. Ξανθάκος και διηγήθηκε πριν από τον θάνατό του, ζούσε τον καιρό της ιταλογερμανικής κατοχής στην περιοχή μας ένας αγιογράφος, ο Παν. Λαζαράκης. Αυτός ζωγράφιζε εικόνες για τις εκκλησίες με αντικαταβολή λαδιού. Κάθε εικόνα του τέμπλου που ζωγράφιζε (σε μία ημέρα, όπως θυμόταν ο Δ. Μ. Ξ.) την «αντάλλασσε» με έναν ντενεκέ λάδι!!

Μια άλλη ιστορία που είναι χαρακτηριστική ανταλλακτικής εργασίας (και μάλιστα μεγάλης κλίμακας) είναι η ακόλουθη: Στο Ξηροκάμπι μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1960 μακρές ήταν οι ουρές κατοίκων μπροστά στις ελάχιστες κοινοτικές βρύσες σε λίγα σημεία του χωριού. Όλοι περίμεναν να γεμίσουν βύκες ή στάμνες, ξύλινα βαρέλια ή μεταλλικές τέστες με νερό πόσιμο και για όλες τις χρήσεις. Τότε, το κοινοτικό συμβούλιο με προέδρους τους Γεώργιο και Νικόλαο Κουμουσιώτη, διαδοχικά, ανέθεσε σε εργολάβους ένα μεγάλο έργο για το χωριό και τους κατοίκους. Την υδροδότηση όλων των σπιτιών με υπόγειες μεταλλικές σωλήνες από το νερό της δεξαμενής που είχε κατασκευαστεί στο Ανάκωλο. Το «συμβόλαιο» με όλους τους κατοίκους ήταν η υποχρεωτική προσωπική τους εργασία, «ανταλλάσσοντάς την» με την υδροδότηση κάθε σπιτιού. Αντί της προσωπικής εργασίας κάποιοι κάτοικοι αντάλλασαν με την κοινότητα την πληρωμή κάποιου εργάτη ή κάποιου ζώου για τις μεταφορές ή κάποιου ειδικού τεχνίτη με χρήματα ή λάδι. Το έργο ολοκληρώθηκε αρχές της δεκαετίας 1970 και άλλαξε τη ζωή (και) στο χωριό μας...

Η τρίτη περίπτωση αφορά στη λειτουργία (στα μέσα της δεκαετίας του 1960) στο Ξηροκάμπι ενός Παραρτήματος του Γυμνασίου Σπάρτης για τους μαθητές και μαθήτριες της περιοχής μας, έως ότου ιδρύθηκε αυτοτελές Γυμνάσιο. Οι πολλοί - τότε- μαθητές και μαθήτριες διέκοπταν τη σπουδή τους μετά το Δημοτικό ή συνέχιζαν στη Σπάρτη νοικιάζοντας δωμάτια και παραλαμβάνοντας κάθε μέρα καλάθια με τρόφιμα... Με πρωτοβουλία μερικών κατοίκων, του φαρμακοποιού Θεοφ. Γ. Καλκάνη και των εμπόρων Ηλία Χρ. Καπετανάκου και Ηλία Ν. Λιακάκου, έγινε δυνατή (μετά από επίμονες προσπάθειες) η ίδρυση και λειτουργία

του παραρτήματος. Το πρωτότυπο και αξιοσημείωτο είναι ότι οι εκπαιδευτικοί που είχαν αποσπαστεί από το Γυμνάσιο Σπάρτης πληρωνόντουσαν «ανταλλακτικά» με το λάδι που συγκέντρωνε η επιτροπή από τους γονείς (...)

Εκ της Φάριδος

Η ελιά και το ελαιόλαδο υπό την επιστημονική έρευνα

Η ελιά και το ελαιόλαδο αποτελεί από αιώνες το κυριότερο προϊόν του τόπου μας. Η σημασία του και η χρήση του είναι όχι μόνο διατροφική αλλά και θεραπευτική, φαρμακευτική, κοσμητολογική, λατρευτική, αρωματική, μαγειρική και, βέβαια, εμπορική και οικονομική. Ειδικότερα, για τις διατροφικές και θεραπευτικές ιδιότητές του πάγια και ριζωμένη είναι η άποψη ότι αυτές είναι μοναδικές και ευεργετικές. Ήδη από την ελληνική αρχαιότητα ένας Αθηναίος, ο Σόλων, είχε αποφανθεί ότι: «Μέγιστον αγαθόν προς πάσαν του βίου θεραπείαν ότι της ελαίας καρπός».

Όμως η επιστημονική έρευνα για την ελιά και το ελαιόλαδο διεθνώς συνεχίζεται αμείωτη, παράλληλα με την δημιουργία μίας εξειδικευμένης τεχνολογίας. Οφείλουμε όμως ως εφημερίδα αυτού ειδικά του τόπου να κρατάμε ενήμερους τους αναγνώστες της για αυτήν τη συστηματική και έντονη επιστημονική και τεχνολογική έρευνα για την ελιά και το ελαιόλαδο, όταν μάλιστα διεξάγεται από ερευνητές / ερευνήτριες που έχουν σχέση με τον τόπο.

Πράγματι, η έκδοση αυτού του φύλλου της εφημερίδας μας συμπίπτει με μια μακρά επιστημονική έρευνα που πρόσφατα ολοκληρώθηκε (εντός του 2023). Αφορούσε στη σύσταση και τις ιδιότητες των φύλλων του καρπού και του λαδιού της ελιάς (*olea europaea* L.) με τίτλο «Χημική μελέτη και αξιολόγηση βιοδραστικότητας φυτών της οικογένειας *oleaceas*...». Η έρευνα αυτή ήταν ενταγμένη στην εκπόνηση διδακτορικής διατριβής στο φαρμακευτικό τμήμα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών από την –δρ πλέον– χημικό Αιμιλία Πέτρου Ρηγάκου. Η νέα διδάκτωρ φοίτησε σε όλες τις βαθμίδες των εγκυκλίων σπουδών της στο Ξηροκάμπι. Τα συμπεράσματα της έρευνας θα αξιολογηθούν περαιτέρω και θα εφαρμοστούν.

Το μήνυμα που φέρνει στον τόπο η είδηση αυτή, όπως και κάθε τέτοια είδηση, είναι ότι οι νέοι συνεχίζουν την προσπάθειά συμμετοχής τους –και επιτυχίας τους– σε όλες τις δυνατότητες που τους προσφέρονται, έχουν δε και την δυνατότητα να επιστρέφουν στον τόπο και αντίδωρα (...).

Παναγιώτη Δ. Χριστοφιλάκου
Τα γλέντια του Μάη Θανάση και της Αγιά Τριάδας

Στις δύο Μαΐου η Εκκλησία μας, εορτάζει την ανακομιδή του λειψάνου του Αγίου Αθανασίου και στο χωριό μας εορτάζει το όμορφο γραφικό εκκλησάκι του αγίου στον δρόμο για τη Σωτήρα. Είναι ένα μικρό ξωκλήσι που χτίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του '50, με την σημαντική συνδρομή του Γ. Γρίτη, πάνω στο παλιό μονοπάτι, τις γανιές, για τη Σωτήρα. Παλαιότερα λείψανα ναού εκεί δεν έχουν βρεθεί. Τα εγκαίνια του έγιναν από τον τότε Μητροπολίτη του Γυθείου και Οιτύλου, ο οποίος μάλιστα τότε είχε ανεβεί από τις γανιές με μουλάρι. Ο ναός κατασκευασμένος από ντόπια ανοιχτόχρωμη πέτρα της περιοχής δεσπόζει στο ανοικτό τοπίο και σε μαγεύει. Εσωτερικά έχει ανακαινισθεί και σοβατισθεί. Δίπλα από το ναό, κάτω στη μικρή χαράδρα στέκουν δύο μεγάλα πλατάνια και μια μικρή βρυσούλα, η οποία υπήρχε από παλιά, ενώ εκεί και παλαιό ασβεστοκάμινο. Το μεγάλο πλατάνι μάλιστα φυτεύτηκε το 1925.

Ανήμερα λοιπόν της γιορτής ανέβαιναν οι Ανωγειάτες από το μονοπάτι καθότι δεν υπήρχε ο σημερινός δρόμος, ενώ πραγματοποιείτο μικρή λιτανεία της εικόνας του Αγίου γύρω από τον ναό. Ύστερα στηνόταν ένα όμορφο μικρό γλέντι. Γύρω από βρυσούλα όλοι μαζί έτρωγαν τα εύγεστα καλά που είχαν φέρει από το σπίτι τους. Εκεί κάπου αρχίζει και το γλέντι. Το κλαρίνο του Ηλία Τζαννέτου, το τούμπανο του Γεωργίου Λαμπράκου, το λαούτο του Γιάννη του Γρίτη (ο δωρητής), μαζί με τους άλλους μουσικούς μας παίζουν τα παραδοσιακά και αρχίζει ο χορός. Όλοι μαζί ενωμένοι. Χαίρονταν τη μέρα του Μαγιού και τη δροσιά της σκιάς των πλατάνων, μακριά από τις δουλειές του ανωγειάτικου κάμπου, που τις άφησαν ξεχωριστά για αυτή την ημέρα.

Αναμνηστική φωτογραφία από τη λιτανεία στον Μάη Θανάση

Ένα άλλο μικρό γλέντι γινόταν στο προαύλιο του γραφικού εξωκλήσιου της Αγίας Τριάδας. Το εκκλησάκι βρίσκεται πλησίον του παλαιού γεφυριού της Κάκαρης, προσβάσιμο με μικρό ανηφορικό μονοπάτι. Το γλέντι δεν γινόταν ανήμερα της εορτής αλλά την Διακαινήσιμο εβδομάδα του Πάσχα τη Δευτέρα ή την Τρίτη της Λαμπρής ανάλογα με την εορτή του Αγίου Γεωργίου, για να λειτουργηθεί ο ναός εξ αφορμής της μεγάλης εορτής της Αναστάσεως. Ο σημερινός ναός είναι νεότερος, αρχών δεκαετίας του '70, ενώ στη θέση του βρισκόταν παλαιότερος, ο οποίος και κατεδαφίστηκε αφού είχε πιθανώς πολλές αναπότρεπτες φθορές. Το γλέντι γινόταν και όταν υπήρχε ο παλιός ναός. Μετά το πέρας της Θείας Λειτουργίας στο προαύλιο του ναού κάτω από τη σκιά των δένδρων, όλοι μαζί ύστερα από την ανάβαση του μονοπατιού έτρωγαν ότι καλό είχαν φέρει, λίγο κρέας, ψωμί, τυρί, λάδι, ό,τι μπορούσε ο καθένας, και με τη συνοδεία των μουσικών μας, περνούσε η ημέρα και κατηφόριζαν το σούρουπο με τον ήχο του κλαρίνου να συνοδεύει τα βήματά τους.

Στράτη Α. Σολωμού

Μια κωμικοτραγική ιστορία

Περί τα τέλη του 1970 έφθασε στο Ξηροκάμπι η είδηση του θανάτου της δασκάλας Μαριέττας Λαγανάκου. Η Μαριέττα διορίστηκε δασκάλα στο Ξηροκάμπι το 1920, όπου και παρέμεινε έως το 1953, όταν βγήκε στη σύνταξη. Στις παιδικές μου αναμνήσεις των πρώτων τάξεων του δημοτικού η Μαριέττα ήταν μια μεσήλικη κυρία με τη φήμη της αυστηρής δασκάλας παλαιάς σχολής. Τότε δίδασκε στις μεγαλύτερες τάξεις. Φαίνεται όμως ότι είχε αφήσει πολύ καλές αναμνήσεις στους μαθητές της. Έτσι εξηγείται η μακροσκελής και πολύ λυρική νεκρολογία που δημοσιεύτηκε στο 9ο τεύχος (1971) της παρούσης εφημερίδας (βλ. efaris.gr). Το άρθρο είχε την υπογραφή «Μία μαθήτριά», πίσω από την οποία κρυβόταν η Γεωργία σύζυγος του Παναγιώτη Ματθαίου, πιο γνωστού μας με το παρατσούκλι «Ντούτσε». Είναι πιθανόν ότι στη σύνταξη συνέβαλε και η πέννα του ευφύεστατου Παναγιώτη Ματθαίου. Για να πάρει ο αναγνώστης μια ιδέα του συγγραφικού στυλ, παραθέτω τις πρώτες γραμμές του κειμένου: «Λατρευτή μου δασκάλα, μεγάλη νεκρή. Συγχώρησέ μου την τόλμην μου να σ' ενοχλήσω. Με λίγες ροδοδάφνες διαλεγμένες από την Ξηροκαμπίτικη ακροποτραμιά, θα στολίσω τον τάφο σου και με λίγα λόγια θα ταράξω τον αιώνιο ύπνο σου. Είναι αυτό ένα ξέσπασμα ψυχικού μου αυθορμητισμού και όχι μονάχα καθήκον μιας μαθήτριάς σου».

Όμως η πληροφορία του θανάτου της Μαριέττας ήταν εσφαλμένη. Όχι μόνο ζούσε αλλά ήταν συνδρομήτρια και αναγνώστρια της εφημερίδας. Δεν γνωρίζουμε την αντίδρασή της στην ανάγνωση της νεκρολογίας της. Ίσως και να την ευχαρίστησε. Ο πατέρας μου, Αλέξανδρος Σολωμός, συνάδελφος της Μαριέττας για πολλά χρόνια, όταν συνάντησε τον φίλο και κουμπάρο του Παναγιώτη Ματθαίο

του είπε: Κουμπάρακι. Γνωρίζεις ότι η Μαριέττα δεν πέθανε; Και αυτός απάντησε με το αμίμητο: Ναι, Αλέκο μου. Δυστυχώς ζει!

Της Αγοράς

Ο γερο-μπόις

Εμφανίστηκε ξαφνικά, κάποτε το 1978 ή το 1980, στους δρόμους γύρω από την πλατεία του Ξηροκαμπίου και, σπάνια, στα τραπεζάκια της. Ήταν από κάποιο από τα χωριά μας, με πολλά χρόνια στην ξενιτιά της Αμερικής ή του Καναδά, που ήρθε να περάσει τα τελευταία του χρόνια σε κάποιο νοικιασμένο σπίτι στην πατρίδα.

Καλοξυρισμένος πάντα αλλά με παλαιομοδίτικα «μπρούκλικα» κουστούμια, δίχρωμα ασπροκόκκινα παπούτσια και ασταθές, τρεμάμενο βάδισμα. Πάντα καλός και χαμογελαστός, έλεγε αστεία και χαιρετούσε όλον τον κόσμο. Ιδίως τους νέους που τους αποκαλούσε «μπόιδες». Αυτοί του το ανταπέδιδαν, αποκαλώντας τον «γερο-μπόι»...

Ο αγοραίος

Τώρα πάω να πιώ!

Πριν από καιρό οι έλεγχοι της τροχαίας για αλκοτέστ στα χωριά μας ήταν συχνοί. Κάποια στιγμή σταμάτησαν έναν νεαρό σχετικά νωρίς το βράδυ. Πριν του πουν να φουσήξει στο μηχανήμα που μετράει την ποσότητα του αλκοόλ, τον ρώτησαν: Έχεις πει; Κι εκείνος απάντησε αποστομωτικά: Όχι, βρε παιδιά, τώρα πάω να πιώ!

Ιωάννης Π. Νικολακάκος

Συνδρομές

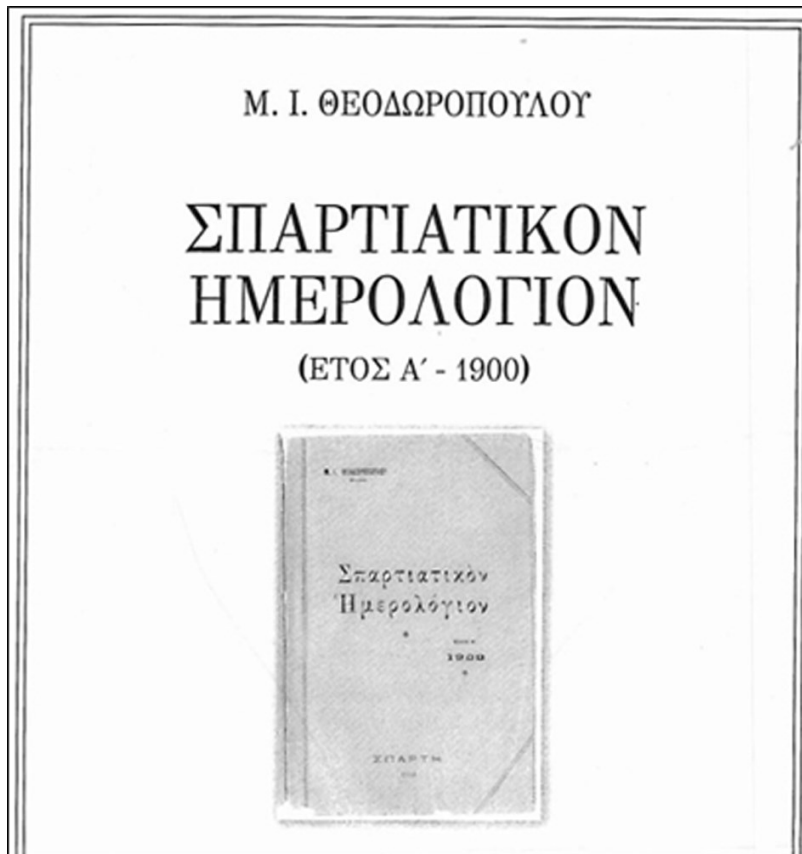
Για τη συνέχιση της έκδοσης της Φάριδος: Ηλιάνα Περγλίγκα 30€, Χριστίνα Κιούση 50€, Γεώργιος Παπαδημητρίου 20€, Γεώργιος Σολωμός 35€, Λίλη Αγγελάκου 30€, Ηλίας Μανιατάκος 10€, Φωτεινή Ραζέλου 50€, Σπάρτη Καλογεροπούλου 50€, Ιωάννης Βλάχος 20€, Κωνσταντίνος Α. Καλογεράς 25€, Αικατερίνη Αντωνίου - Καλογερά 25€, Carol Kostakos 150€, Παναγιώτης Χριστοφιλάκος 50€, Γιώτα Σολωμού 15€, Γιάννης Α. Καπετανάκος 35€, Στράτης Αλ. Σολωμός 35€, Τάσος Κ. Φραγκής 35€, Γεώργιος Κ. Χίος - Χαρτουλάρος 35€, Σταύρος Θ. Καλκάνης 35€, Γεώργιος Θ. Καλκάνης 35€, Τάνια Γ. Καλκάνη - Αργύρη 35€, Θεόδωρος Σ. Κατσουλάκος 35€, Δημήτριος Θ. Κατσουλάκος 35€.

Τάσου Κ. Φραγκή
Από το Σπαρτιατικό Ημερολόγιο του 1900

Αναδημοσιεύουμε τις σελίδες 16 ως 22 από το «Σπαρτιατικόν Ημερολόγιον 1900» του Μ. Ι. Θεοδωρόπουλου, με ενδιαφέρουσες πληροφορίες και για την περιοχή μας που ίσως απαιτούν αναστοχασμό και σχολιασμό.

Το περιεχόμενό του ήταν κυρίως ιστορικό, αρχαιολογικό, λαογραφικό και φιλολογικό, δημοσίευε δε αναλυτικά στατιστικά στοιχεία κατ' έτος για τον πληθυσμό, την παραγωγή, την εκπαίδευση και γενικά κάθε οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα (γεωργική, κτηνοτροφική, βιομηχανική κλπ.). Δημοσίευε, όμως, στις μικρών διαστάσεων (13 x 19 cm) σελίδες του και διηγήματα, ποιήματα και ταξιδιωτικές περιγραφές.

Η γλώσσα, βέβαια, του ημερολογίου ήταν η νεοελληνική κομψή καθαρεύουσα της εποχής και ίσως δυσκολεύει τον σύγχρονο αναγνώστη. Αποφασίστηκε, όμως, να διατηρηθεί η αρχική διατύπωση γιατί, έτσι, (και) από την γλώσσα αναδύεται η αυθεντικότητα των στοιχείων και η αύρα της εποχής (...)

Ι. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΗΣ

Αύτων αειθμὸς	Ὁνομασία δήμου	Πρωτεύουσαι	Δήμαρχοι	Κάτοικοι πρωτεύουσῆς	Ἀριθμὸς χωρίων	Κάτοι- κατὰ τὴν ἀπο- τεῦ	
						ἄρρενες	ἑθελίς
1	Σπαρτιατῶν	Σπάρτη	Π. Σαλβάρᾱς	4175	42	6746	6720
2	Βρυσεῶν	Ἄναβρυτὴ	Γ. Λευμάκης	1457	3	686	845
3	Γερονθρῶν	Γεράκι	Παπαϊωάννου	1437	5	1285	1477
4	Θεραπνῶν	Γχορτσά	Π. Γεράσιμος	879	15	2895	3247
5	Καστορίου	Καστανιά	Θεοφιλόπουλος	1466	6	1397	1497
6	Κροκεῶν	Λεθέτσοβα	Κοντοβουνήσιος	1789	9	2223	2344
7	Μελιτινῆς	Αγ. Νικόλαος	Κ. Μιχαῆλος	547	15	1500	1728
8	Οἰνοῦντος	ΒρέσθENA	Α. Μιτάλας	1202	8	2645	3164
9	Πελλάνης	Γεωργίτσι	Δ. Γκουζούλης	1888	9	2392	2734
10	Σελλασίας	Βρουλιᾱς	Οἰκονομέπουλος	1180	6	1300	1555
11	Τρινάστου	Σχάλα	Σ. Πουλικάκος	744	4	1025	1078
12	Φιάριδος	Ξηροκάμπι	Π. Κομνηνός	917	20	2159	2417
13	Φελλίνας	Γοράνοι	Γ. Καλκάνης	995	8	1411	1727
			Σύνολον		150	27664	30539

ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΟΣ

και γραφὴν 1896	Κίνησις πλη- θυσ. τῶν 1899 ἕως 15 Νοβρίου			Ἡ ἐκπαίδευσις κατὰ τὸ 1899				Νεὶ καὶ π. ἦρος		Οἶνος καὶ ἀμπελοφυτεῖαι	
	Σύνολον	Θάνατοι	Γεννήσεις	Μετανστ.	Σχολ.ῖα	Μαθηταὶ	Μαθήτριά	Ἐξοδα δημ. κποιδευσ.	εἰσθ. νῶν	εἰσθ. ἐρέων	Ἔκτασις ἀμπελωνείας τρεμμάκτα
13472	130	198	80	17	972	260	37000	23	26	4800	550000
1531	9	20	15	2	140	36	4584	3	2	300	40000
2762	60	48	32	5	187	50	8226	4	7	1700	10000
6142	28	52	28	10	520	32	16792	12	15	2500	40000
2894	38	50	24	3	228	30	6816	6	5	1400	75000
4567	51	60	32	6	355	53	9148	9	11	4600	150000
3228	25	30	20	7	220	28	8300	11	10	550	30000
5809	40	70	100	6	374	35	17724	8	10	4000	40000
5126	77	85	28	6	440	38	11532	11	16	3100	250700
2855	46	57	12	6	251	36	8904	6	-	1400	90200
2103	18	27	8	3	156	-	4356	4	5	170	140000
4576	28	62	20	6	338	29	10280	12	10	2000	400000
3138	20	45	16	4	132	63	4896	7	6	1250	50000
18203	570	804	415	81	4516	690	148558	116	130	28570	1920900

II. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΙΣ

Ἐν τῷ προηγουμένῳ πίνακι παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ὁ θῆλυς πληθυσμὸς ὑπερβαίνει τὸν ἄρρενα εἰς ὅλους τοὺς δήμους τῆς ἐπαρχίας πλὴν τοῦ τῶν Σπαρτιατῶν. Τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν μανίαν τῶν νέων Λακεδαιμονίων πρὸς μετανάστευσιν εἰς Ἀμερικὴν καὶ ἄλλοι, μανίαν, ἣτις στερεῖ τὴν ἐπαρχίαν μας τῶν πλουτοπαραγωγῶν χειρῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παραγόντων τοῦ πληθυσμοῦ.

Καὶ ἐλάχιστοι μὲν τῶν καταλιπόντων τὴν πατρίδα ἐπιστρέφουν μετὰ κηκουχίας καὶ στερήσεις ἀνεκδιηγήτους μὲ μικρὸν κεφάλκιον, οἱ πλείστοι ὅμως ἐκνεκκῶν πτωχὸν ἀποκομίζοντες ἐκεῖθεν πάντοτε μὲν τὴν ἀπογοήτευσιν καὶ τὸν ἀπελπισμὸν, πολλάκις δὲ καὶ τὸ μικρόβιον φθοροποιῦ νόσου, κεκλυμμένοι ἐξωθεν μὲ ἄκοψον εὐρωπικὸν ἔνδυμα — στάκτην εἰς τὰ μάτια τῶν συγχωρίων τῶν — τὸ ὁποῖον ξεθωριάζει μετὰ τινος μῆνης.

III. ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς Λακεδαιμόνος εἶνε τὸ ἔλαιον, ἡ μέταξκα καὶ τὰ πορτοκάλια.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μας παράγονται τὰ ἑξῆς προϊόντα, ὧν τὸ πλεῖστον ἐξάγεται :

1) *Ἐλαιον*. Ἡ ἐτησίαι παραγωγή ἀνέρχεται εἰς δύο ἑκκτομμ. ὀκάδας κατὰ μέσον ὄρον, τὸ πλεῖστον τοῦ ὁποῖου ἐξάγεται.

2) *Κοκκοῦλια*. Καταναλίσκονται ἐτησίως πρὸς πα-

ρζαγωγὴν κουκουλιῶν 12,000 περίπου κυτὰ βαμβάκο-
σπόρου τῶν 30 γραμμαρίων Μασσαλίας, ἤτοι 250 ὀκά-
δες, παράγονται δ' ἐτησίως 50,000 ὀκάδες κουκουλιῶν
ξηροῦ καὶ 200,000 ὀκάδες νωποῦ.

3) Πορτοκάλια. 10—12 ἑκατομμ.

4) Μανδαρίνια. 1 ἑκατομμ. περίπου, ὧν μέγα μέ-
ρος ἀποστέλλεται εἰς Ρωσσίαν.

5) Λεμόνια. 150,000.

6) Σῦκα. 160,000 ὀκ.

7) Καρύδια. 50,000.

8) Κάστανα. 30,000 ὀκ. (ιδίως ἐν τοῖς δήμοις
Φάριδος, Φελλίας καὶ Οἰνοῦντος).

9) Βαλαρίδια. 75,000 ὀκ.

10) Κικίδι. 40,000 ὀκ.

11) Βαλάνια. (Καρπὸς ἀγρίων δρυῶν χρησιμεύων
πρὸς τροφήν τῶν χοίρων) ἀρκετὴ ποσότης.

12) Φράπες. 20,000 ὀκ.

13) Ἀχλάδια. 10,000 ὀκ.

14) Βάμβαξ. 60,000 ὀκ. (ἐν τῷ δήμῳ Τρινάσου).

15) Ὀσπρια. 50,000 ὀκ.

16) Ἀρθόριον. 3—4000 ὀκ. περίπου.

17) Οἶνος. 1,721,000 ὀκ. περίπου.

18) Σιτηρά ὀκ. 5,500,000, ποσότης ἐπαρκοῦσα ἐν
εὐφορίᾳ εἰς τὴν ἐπιτοπίαν κατανάλωσιν ἐπὶ ἑξάμηνον·
ὑπάρχει ὁμως ἐν τῷ δήμῳ Τρινάσου ἔλος μεγίστης ἐκ-
τάσεως, τοῦ ὁποίου ἀποξηραίνοντος, θὰ δύναται ὁ δή-
μος οὗτος νὰ διαθρέψῃ τὴν Πελοπόννησον ὀλόκληρον
ἐπὶ ἑξ τοῦλάχιστον μῆνας.

19) Τυρός. Περὶ τὸ 1 ἑκατομμ. ὀκάδες.

20) Μάρμαρα. Ἐξάγονται ἐν Ἀγ. Ἰωάννῃ (Σπάρ-
της), Ἀνωγείοις (Φάριδος) καὶ ἐν τῇ μονῇ Γόλκας καὶ
ὁ πεφημισμένος κροκεάτης λίθος ἐν τῷ δήμῳ Κροκεῶν.

"Άλλα προϊόντα τῆς ἐπαρχίας εἶνε: γεώμηλα, σταφίς, ροδάκινα, κυδώνια, ρόδια, μέλι καὶ κηρός.

Τοιαῦτα τὰ προϊόντα τῆς Λακεδαιμόνος, ἢ ἐξαγωγῆ τῶν ὁποίων γίνεται νῦν λίαν περιορισμένη, ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Πραγματοποιούμενου ὁμῶς τοῦ ὀνείρου τῆς ἐπαρχίας, τῆς συνδέσεως δηλ. τῆς Σπάρτης μετὰ τῆς σιδηρ. γραμμῆς Μύλων-Καλαμῶν θὰ ἀνοιχθῆ εὐρὺ στάδιον εἰς τὴν διάδοσιν καὶ κατανάλωσιν αὐτῶν.

IV. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Α'. — Μεταξοκλωστήρια. Ἡ κυριωτέρη βιομηχανία τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ τῆς μετάξης, διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς ὁποίας ἐργάζονται ὀκτὼ ἐργαστήσια ἐν Σπάρτῃ.

1) Γ. Ρηγοπούλου. Ἀτμοκίνητον μὲ ἀτμομ. δυν. 2 1)2 ἵππων. Περιέχει ἀτράκτους 30, ἀπασχολοῦν ἐργατρίδας 50 καὶ παράγει ἐτησίως 2,500 ὀκ. μετάξης.

2) Ι. Σ. Φικιώρη. Ἀτμομ. δυν. 2 1)2 ἵππων, μὲ ἀτράκτους 32, ἐργατρίδας 50 καὶ ἐτησίαν παραγωγὴν μετάξης ὀκ. 2,000.

3) Χ. Κ. Κυριαζοπούλου. Ἀτμομ. δυν. 8 ἵππων μὲ ἀτράκτους 33, ἐργατρίδας 50 καὶ παραγωγὴν μετάξης 2,500 ὀκ. ἐτησίως.

4) Ν. Σγουρίτσα. Ἀτμομ. δυν. 2 1)2 ἵππων μὲ ἀτράκτους 25, ἐργατρίδας 50 καὶ παραγωγὴν ἐτησίαν 2,000 ὀκ.

5) Π. Α. Κωτσοπούλου καὶ ἀδελφῶν. Ἀτμομ. δυν. 2 1)2 ἵππων μὲ ἀτράκτους 20, ἐργατρίδας 40 καὶ παραγωγὴν 2,000 ὀκ.

6) Β. Βασιλάκη. Ἀτμομ. δυν. 2 1)2 ἵππων, μὲ

ἀτράκτους 24, ἐργατρίκας 50 καὶ παραγωγὴν ἐτησίαν 2,000 ὄκ.

καὶ 7) Στ. Βαρούνη. Ἰπποκίνητον μὲ ἀτράκτους 15, ἐργατρίκας 35 καὶ παραγωγὴν 1500 ὄκ. ἐτησίως.

Ἡ ἐν τοῖς μεταξοκλωστηρίοις τούτοις παραγόμενη μέτζα ἐξάγεται εἰς Μασσαλίαν. Πλὴν ὅμως τῶν ἐργοστασίων, πλείστοι γυναικῆες ἐργαζόμεναι κατ' οἶκον κατασκευάζουν χονδρομέτζα, ἧς ἡ ἐτησία παραγωγὴ ἀνέρχεται εἰς 8,000 ὄκ. περίπου.

Ὡστε ἡ ἐν γένει παραγωγὴ μέτζας ἐν τῷ δήμῳ Σπάρτης ἀνέρχεται εἰς τὸ ποσὸν 22,500 ὄκ. περίπου ἐτησίως.

Β'. — **Ῥοφαντήρια.** Ὑπάρχουν δύο. 1) Ἐγχωρίων βρυθκακερῶν ὑφασμάτων (ἀλατζάδων) τῶν Ἀδελφῶν Τσερώνη, ἔχον 12 ἐργαλείους καὶ ἀπασχολοῦν 15 ἐργάτιδας. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ του ἀνέρχεται εἰς 9-10,000 πήχεις κατακλισκομένας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ 2) ἐν Μαγούλα τὸ τῆς κ. Ἀρτωνίτσας Μοσχοβίτου, κατασκευάζον ἰδίως μεταξωτὰ ὑφασματὰ τελειότατα, βραβευμένον δὲ εἰς τὴν Παγκόσμιον Ἐκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1892 διὰ χαλκοῦ μεταλλίου καὶ τὴν Δ' Ὀλυμπιακὴν δι' ἐπικίνου. Ἐτησία παραγωγὴ ἀλατζᾶ 6,000 πήχ., μεταξ. 3,000 πήχ. Πολλὰ δὲ οἰκογένειαι ἀσχολοῦνται κατ' οἶκον εἰς τὴν ὑφαντουργίαν καὶ ἀποζοῦν διὰ τοῦ μέσου τούτου.

Γ'. — **Οἶνοπνευματοποιεῖον.** Ὑπάρχει ἐν Σπάρτῃ τὸ τοῦ κ. Ν. Γ. Καμίτση, παράγον ἐτησίως 20,000 ὄκ. οἶνοπνευμάτων καὶ ποτῶν, 5,000 ὄκ. λουκουμίου καὶ 2,000 ὄκ. ἀνθονέρου καὶ ροδοστάγματος, ἐξαγομένου ἐν μέρει εἰς Εὐρώπην· ἔχει βραβευθῆ δι' ἐπικίνου εἰς τὴν Δ' Ὀλυμπιακὴν Ἐκθεσιν.

Δ'. — **Ἐργοστάσιον ζυμαρικῶν** τὸ τοῦ κ. Γ. Γεωργαπούλου

Ε'.—**Εργοστάσια κούκων και κασκέτων** δύο τῶν κ. κ. Ἀλ. Παπαδοπούλου και Κ. Παπαδοπούλου.

ΣΤ'.—**Εργοστάσιον τερεβενθίνης και κρεμορίου** τοῦ κ. Δημ. Μαρκάκη.

Ζ'.—**Κηροπλαστεῖα** τινὰ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ δήμῳ Βρυσεῶν.

Η'.—**Κτένια ὑφαντικῆς** παράγονται εἰς μεγάλην ποσότητα ἐν τῷ δήμῳ Γερωνθρῶν, ἐξάγεται δὲ συνήθως τὸ προϊόν τοῦτο εἰς Τουρκίαν.

Θ'.—**Ρητινή** ἄφθονος παράγεται ἐν τῷ δήμῳ Θεραπνῶν.

Ι'.—**Δέρματα** ἐπεξεργάζονται ἐν τῷ δήμῳ Βρυσιῶν, ὅπου τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων ἀσχολεῖται εἰς τὴν βυρσοδεψικὴν. Ἐκ τῶν δερμάτων τούτων 2000 ὀκ, ἐξάγονται κατ' ἔτος ἐκ τῶν λοιπῶν δὲ κατασκευάζονται 20,000 ζεύγη ὑποδημάτων.

ΙΑ'.—**Ἀνδρομίδας** ὡσχύτως ἀρίστης τέχνης ὑφαίνουν αἱ γυναῖκες εἰς τὸν δήμον Βρυσεῶν περὶ τὰς 2,000 κατ' ἔτος, ἐπίσης τσαντίλες, τακίμικ, σαΐσματτα και ντορβάδες περὶ τὰ 1000 τεμάχια.

ΙΒ'.—**Βαρελοποιῖας** εἶδη παράγονται ἐν τῷ δήμῳ Θεραπνῶν.

V. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λακεδαιμόνος ὑπάρχει ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη κτηνοτροφία. Καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν ἐκτρέφονται: 1) πρόβατα 104,120, 2) αἰγες 11,880, 3) ὄνοι 2,385, 4) βόες 495, 5) ἀγελάδες 796 ἐξ ὧν ἐν Σπάρτῃ 50 Ἑλβετικαί, 6) ἵπποι 2,314, 7) ἡμίονοι 3,212, 8) ἀροτριόντα κτήνη 12.260.

Εκ της Φάριδος

Η -άλλη- εφημερίδα του χωριού, ο «Χωρικός»

Η αναδημοσίευση στην Φάρίδα της πρώτης σελίδας του πρώτου τεύχους της εφημερίδας «ο Χωρικός» γίνεται για να τιμηθεί ο Γιώργης Στ. Ρηγάκος που την οργάνωσε, τη χειρογράφησε και την κυκλοφόρησε το 1986.

Θα τον θυμόμαστε (...)

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1986

ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 1

Δυό λόγια

Ξεινάμε μετά από ωξζές
 δύσκολιές τήν έυδοση μιάς
 άωής έφημεριδούζας ωού έχι
 σέχο νά δώση μιά ειώνια
 τής ωαγιάς και νία> ζωής
 τού Ξηρουαμπίου.

Η έφημεριδούζα συνάσσεται
 άπό έπιηρωή και είναι
 άνοιχτή ωρό> και έ Ξηρουαμπίστη
 Υπεύθυνος σύμφωνα με τώ νόμο
 Ρηγάκος Γεώργιος Ξηρουάμπος Τηλ 3303

ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΓΙΑ ΜΙΚΡΟΥΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥΣ

Μια φορά κι έναν καιρό, ήταν
 μια πλατεία, με πέτρινα σπίτια και
 μαγαζιά γύρω-γύρω, με πάνινες και
 ψάβινες καρέκλες, με τ' αυλάκι κά-
 τω απ' το πλατάκι το πλατύ που κε-
 λάρυζε γάργαρο νερό και στρογγύριζε
 τις κουβέντες, τώ ταβλάκι και τα κα-
 λαμπούρια μας..... θυμηθείτε τα.

Περώνοντας όμως τα χρόνια ήθε ο...
 πρόσδος. Το χαμηλό πέτρινο κεραμιδο-
 σκέπαστο και, οραφικό μπατάλικό του
 κυρ-Πανάγου, έγινε σπίκι δίπλα με τσα-
 μαρίες και αλουμίνιο και πήραν το κατό-
 τι του όλα σχεδόν τ' άλλα μαγαζιά και
 γύμισε η πλατεία τσαμαρίες, διερίνες,
 αλουμίνιο και καρέκλες πλαστικές μο-
 ντέρνα πράγματα δηλαδή για παράδοση
 θά νοιαζόμαστε τώρα; και τή θέση του
 ασβέστη πήραν τα χρώματα -και πάλι
 πλαστικά- πράσινα, φούτια, τερκούζ...
 άντε και πάλι «εξ...»

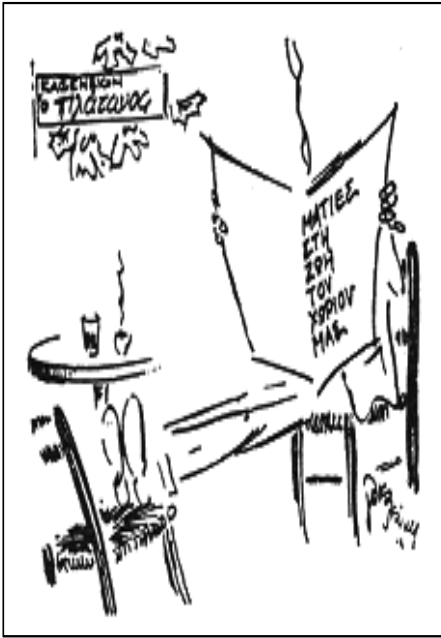

ΛΑΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΟΠΑΙΧΤΕΣ
 στο πανηγύρι της Κομμουστας

Διαυρίνονται στο κλαρίνο ο Δημάκος
 ο Σαρόγιαννης και στο μπουζούμι
 ο Παντζής ο Σαρόγιαννης

ΜΠΡΑΒΟ ΤΟΥΣ.

Τα νέα μας

Ξηροκάμπι

Γάμοι: Η Βικτωρία Συκιώτη του Ευστρατίου παντρεύτηκε τον Ανδρέα Μονιάκη του Σταύρου. Η Αντιγόνη Ευαγγέλου του Σωτηρίου παντρεύτηκε τον Στανιμάρ Κοστόβ του Βασιλίου.

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Παναγιώτης Μανδραπήλιας του Βασιλείου ετών 70, Δημοσθένης Σταρόγιαννης του Λεωνίδα ετών 77, αβάπτιστο τέκνο του Κωνσταντίνου Καραγκούνη 2 μηνών, Δημήτριος Αποστολάκος του Σπυρίδωνα ετών 89, Δημήτριος Φρέντζος του Γεωργίου ετών 87, Ευαγγελία Μονιού χήρα Ξανθού ετών 89, Γεώργιος Ρηγάκος του Σταύρου ετών 62, Δήμητρα Σολωμού χήρα Παναγιώτη ετών 94. Βασιλική Γεωργούλη χήρα Πέτρου ετών 83,

Ελένη Γιάννακα χήρα Αναστασίου ετών 83, Βασίλειος Χριστόπουλος του Σωτηρίου ετών 90 (ΗΠΑ), Κωνσταντίνα Καπετανάκου-Κυριαζή του Ηλία ετών 79.

Παλιοπαναγιά

Γάμοι: Η Αλεξάνδρα Μπακογιώργη του Γεωργίου παντρεύτηκε τον Γεώργιο Καφαντάρη του Κωνσταντίνου. Η Ανθούσα Χρηστάκου του Γεωργίου παντρεύτηκε τον Νικόλαο Φόρτσα του Κωνσταντίνου.

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Δημήτριος Σγουπάκος του Παναγιώτη ετών 85, Μελέτιος Χαντζάκος του Βασιλείου ετών 82.

Ανώγεια

Γάμοι: Η Ελπίδα Ζωγραφίδου παντρεύτηκε τον Νικάλαο Αϊβαλή του Παρασκευά.

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Βασιλική Λαμπράκου του Χαραλάμπους ετών 72, Παναγιώτα Κόνιαρη του Δημητρίου ετών 94, Παναγιώτης Τσέτσεκας του Γεωργίου ετών 87, Σταυρούλα Κανέλλου του Νικολάου ετών 98, Γεωργία Κατσούλη του Θεοδοσίου ετών 89.

Τραπεζοντή

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Σταυρούλα Βλογιαννίτη χήρα Λεωνίδα ετών 94, Σταματική Μπόνου του Ευαγγέλου ετών 88, Κωνσταντίνος Βαλκανάς του Γεωργίου ετών 89.

Λευκόχομα

Θάνατος: Απεβίωσε ο Φραντς Τσίμερ του Ζωζέφ (σύζυγος Σωτηράκου) ετών 69.

Ποταμιά

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Παναγιώτης Παπαδάκος του Πέτρου ετών 88, Αναστασία Αλεβίζου του Ηλία ετών 79.

Λιαντίνα

Θάνατος: Απεβίωσε ο Χρήστος Νικολακάκος του Θεοδώρου ετών 97.

Γοράνοι

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Ανδρέας Λαμπρινός του Γεωργίου ετών 92, Γεώργιος Παπαστράτης του Στυλιανού ετών 90.

Άρνα

Γάμος: Η Ελένκα Τοντόροβα του Στάντσο παντρεύτηκε τον Αναστάσιο Μανωλάκο του Παναγιώτη.

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Ιωάννης Βλαχάκος του Δημητρίου ετών 90, Σταυρούλα Προκοπίδη του Παναγιώτη ετών 93, Ελένη Κούλη του Σταύρου ετών 88.

Κοτσαντίνα

Θάνατοι: Απεβίωσαν οι: Ελένη Εξαρχούλια του Αναστασίου ετών 94, Σταυρούλα Πανουτσάκου του Κυριάκου ετών 90.

Βιβή Ξ. Κωτσιοτοπούλου